

KRIJGSGESCHIEDKUNDIGE STUDIE OVER DE VERDEDIGING
DER BATAAFSCHE REPUBLIEK IN 1799

DOOR

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN.

(Vervolg van N°. 2, bladz. 87.)

De Fransche troepen.

Van de Fransche troepen is over het algemeen totnogtoe zeer weinig bekend. Waar er melding van wordt gemaakt, leest men in den regel, dat zij bijna naakt in ons land kwamen, dat de korpsen, na gekleed en uitgerust te zijn, weder vertrokken en dan door andere werden vervangen, voor welke op dezelfde wijze moest worden gezorgd. Verder loopen de opgaven omtrent het aantal, dat tijdens de landing der eerste afdeling van de Engelschen hier te lande was, uiteen van 8000 (KRAIJENHOFF, KNOOP) tot 12.000 (VONK, VAN DER AA) en geeft de *Staf-officier* (1) in eene bijlage de nummers der halve brigades en regimenten en het aantal bataljons en eskadrons op, die achtereenvolgens op het oorlogstooneel in Noord-Holland zijn aangekomen, met de namen der generaals, die ze hebben aangevoerd. MAC-CARTHY en VONK nemen die eveneens in eene bijlage achter hun werk op.

Het zoeken naar de juiste getalsterkte dier troepen en de wijze hunner concentratie tegenover den vijand bracht mij vanzelf verschillende bijzonderheden onder het oog. Ik hoop, dat men eenige meerdere mededeelingen daaromtrent hier niet misplaatst zal vinden.

Eene maand na de uitwisseling der bekrachtigingen van het alliantie-tractaat van den 16den Mei 1795, zou het Fransche leger in de *Vereenigde Provinciën*, volgens art. 3 van de »articles séparés et secrets» teruggebracht worden tot 25.000 man, die op oorlogsvoet zouden bezoldigd, uitgerust en gekleed worden volgens een reglement, bij overeenkomst tusschen de beide Gouvernemen ten vastgesteld. Dat reglement inhoudende de »Articles convenus entre le représentant du peuple français RICHARD en mission près l'armée du nord et les citoyens LONCQ et HELDEWIER au nom du comité militaire de L. L. H. H. P. P. les Etats Généraux des Provinces Unies, spécialement

(1) Als zoodanig zal voortaan de Schrijver der *Mémoires historiques* worden aangeduid, in tegenoverstelling van de *Officier van BRUNE*, den Schrijver der *Landungsgeschichte*.

autorisés à cet effet" werd bekrachtigd den 9 Thermidor an 3 — 27 Juli 1795, het 1ste jaar der Bataafsche vrijheid.

De voornaamste bepalingen hiervan waren, dat de 25.000 man Fransche troepen zouden bestaan uit aangewezen korpsen, die niet door andere konden vervangen worden dan op aanvraag van het Fransche of van het Bataafsche Gouvernement; dat zij slechts bevelen zouden ontvangen van hun Opperbevelhebber en zich in alles moesten schikken naar een bij die artikelen behoorend reglement; dat de Fransche Opperbevelhebber aan het Bataafsche Bewind kennis zoude geven van alle bewegingen, die hij noodig oordeelde, om vijandelijke aanvallen af te slaan; dat tot aan het sluiten van den vrede de Fransche en Bataafsche troepen, die zich in hetzelfde garnizoen vereenigd bevonden, zouden gecommandeerd worden door den in rang oudsten officier en in geval van gelijken rang door den Franschen officier; dat alle militaire bijstand, die door eenig regeeringslichaam zoude worden gevorderd, om de openbare rust te bewaren en de personen en eigendommen te beschermen, door den Opperbevelhebber en elk ander Fransch commandant zoude worden verleend en in dat geval de Fransche troepen niet handelend zouden mogen optreden, dan ingevolge eener vordering; dat evenwel, wanneer tengevolge van opstand of geweldpleging de regeeringslichamen onmogelijk zouden kunnen bijeenkomen of de noodige vorderingen doen, de Fransche commandanten gehouden waren, geschikte maatregelen te treffen, om de openbare orde en rust te herstellen, onder verplichting daarmede onmiddellijk den Opperbevelhebber in kennis te stellen, die terstond daarvan mededeeling zoude moeten doen aan het Bataafsche Bewind; en dat de Fransche militairen buiten de hierboven aangegeven gevallen zich niet zouden mengen in besprekingen der openbare zaken, die tusschen de bewoners van het land konden gehouden worden. In het alliantie-tractaat zelf had art. 8 bepaald: »Les forces de terre et mer des Provinces Unies, qui seront expressément destinées à agir avec celles de la République française, seront sous les ordres des généraux français."

In het bij deze »articles convenus" behoorende »Règlement pour la formation, subsistance et administration du corps de 25.000 hommes de troupes françaises, détaché de l'armée du nord pour demeurer dans la Hollande" stelde art. 1 op de volgende wijze de formatie van dat korps vast.

Het leger zal worden aangevoerd door een *Général en chef*, aan wien een staf is toegevoegd; het is verdeeld in drie divisiën, elke aangevoerd door een Divisie-Generaal en twee Brigade-Generaals met hunne bijzondere staven als volgt.

Groote staf. De *Général en chef*, 4 adjudanten, de Divisie-Generaal, Chef van den Generalen Staf, 2 adjudanten (indien hij slechts *Chef de brigade* is, heeft hij één adjudant), 2 Adjudanten-Generaal (1), 4 *adjoints*.

(1) De Adjudanten-Generaal, die den rang hadden van *Chef de brigade* (kolonel), vervulden de betrekking der tegenwoordige stafofficieren, of werden met een bijzonder commando belast; de hun toegevoegde *adjoints* waren officieren, gedetacheerd van de verschillende wapens.

Artillerie. 1 *Chef de brigade*, 1 kapitein, 1 eerste en 1 tweede luitenant.

Genie. 1 Brigade-Generaal, 1 adjudant, 1 kapitein, 1 eerste en 1 tweede luitenant.

Staven van de divisieën. 3 Divisie-Generaals, 6 adjudanten, 6 Adjudanten-Generaal, 12 *adjoints*, 6 Brigade-Generaals, 6 adjudanten.

Legerkorps. 10 halve-brigades Infanterie van linie, 4 regimenten Cavalerie, 4 compagnieën Artillerie van linie, 24 vuurmonden, dus 6 per compagnie, 72 caissons, dus 3 per stuk, voor het geheel 250 paarden; 2 compagnieën Rijdende Artillerie, een detachement Gendarmerie van 50 man voor de policie, eene compagnie Guides van 20 man.

Algemeen beheer. De Commissaris-Generaal (meesttijds voorkomende onder den naam van *Commissaire Ordonnateur en chef*), 2 *chefs de bureau*, 6 commiezen, 1 *Commissaire Ordonnateur*, 1 *chef de bureau*, 2 commiezen, 8 commissarissen van Oorlog, 8 klerken.

Onderhoud, levensmiddelen, vleesch, fourage, enz. Het Bataafsche Bewind belast zich met dezen geheelen dienst en doet dien uitoefenen door beambten, die het zelf benoemt.

Hospitalen. Directie. Een hoofd-directeur, 7 bijzondere directeurs, 30 mindere beambten van de eerste, 150 van de tweede klasse. De portiers, schrijvers, magazijnknechts en uitdeelaars worden door het Bataafsche Bewind benoemd, naar evenredigheid der behoeften.

Officieren van gezondheid. 1 *Médecin en chef*, 1 *Chirurgien en chef*, 19 gewone doctoren, 14, 20 en 30 chirurgijns 1ste, 2de en 3de klasse, 7, 15 en 30 apothekers 1ste, 2de en 3de klasse.

Post. Hoofdkwartier. 1 hoofd-directeur, 1 commies, 1 klerk, 6 koeriers, 3 postillons, 6 paarden.

Relais te Breda. 3 postillons, 6 paarden.

Divisie-bureau's. 3 *commis-directeurs*, 6 postillons.

Rechtelijke macht. 1 militaire aanklager, 6 officieren van policie, 1 commies-griffier.

Art. 2 regelde de soldij en de comptabiliteit voor kleeding en uitrusting, art. 3 levensmiddelen en brandstof (aan de troepen buiten het Bataafsche grondgebied behoeften die niet te worden geleverd); art. 4 de kazerneering, waarin o. a. dat de soldaten twee aan twee moesten slapen in bedden van 40 duim (pouces) binnenwerks of alleen in nauwere bedden. In de huisvesting van den *Général en chef* en van den Commissaris-Generaal, die eene ruime woning behoeften, moest worden voorzien door het Bataafsche Bewind. Art. 4 hield bepalingen in betreffende de kleeding en uitrusting; de wapens werden geleverd door het Fransche, doch betaald door het Bataafsche Gouvernement. Omtrent de hospitalen bepaalde art. 6, dat er zes zouden zijn voor de zieken en gekwetsten te *Zwolle*, *Arnhem*, *Breda*, *Delft*, *Alkmaar* en *Vlissingen* en een voor de venerieken en schurftzieken.

Met het oog op de verplaatsing van troepen moest volgens art. 7 het

Bataafsch Bewind aan elk bataljon Infanterie één bagagewagen en 4 paarden verschaffen; elk regiment Cavalerie moest er twee hebben en bovendien een smidswagen; ook moest er één zijn bij den Generalen staf, bij elken divisie-staf, en bij den Commissaris-Generaal, voor het vervoer der bureau's. Bij gewone marschen binnen de *Vereenigde Provinciën* werd door requisitie in de benoodigde wagens voorzien; wanneer het leger te velde trok, zouden er voor het vervoer der kampementseffecten, levensmiddelen, enz. bijzondere maatregelen worden getroffen op kosten van het Bataafsche Bewind.

Met betrekking tot de post vinden we in art. 8, dat er in het korps-hoofdkwartier een postkantoor en in het hoofdkwartier van elke divisie een correspondentie-kantoor zou gevestigd zijn, ten dienste van het Fransche leger, voor alle brieven die uit Frankrijk naar dat leger kwamen of daaruit naar Frankrijk verzonden werden. Directeuren en commiezen van die kantoren moesten Franschen zijn. Om gemakkelijke verbinding te hebben tusschen het hoofdkwartier en de divisieën, moesten de besturen der gemeenten langs die wegen een relais-station onderhouden op kosten van het Gouvernement. Van die relais mocht alleen worden gebruik gemaakt door den gezant, den *Général en chef*, de Divisie-Generaals en den Commissaris-Generaal. *Breda* moest een relais-station hebben voor de directe gemeenschap met Frankrijk; doch zoodra het hoofdkwartier zich in eene andere plaats zou vestigen dan *Gorcum* (1), zouden er, om die gemeenschap te onderhouden, nog de noodige relais-stations worden opgericht. Artt. 9, 10 en 11 hielden bepalingen in over fondsen, algemeen beheer en rechtswezen. Alle militaire misdrijven (*tous les délits militaires*), die in het Fransche leger werden gepleegd, waren onderworpen aan de rechtspraak van een Fransch gerechtshof, samengesteld volgens de wetten van de Republiek.

Het Comité tot het bondgenootschap te lande, hetwelk den 17den Juli 1795 de bovenstaande bepalingen in ontwerp aan de Algemeene Staten inzond, was niet bij machte om de benoodigde kosten te begrooten, doch adviseerde »dat gedurende de drie eerste maanden, dat deze troepen in soldij dezer Republiek zullen zijn, een millioen gulden ter goeder rekening in de Generaliteitskas zoude behooren te worden gefourneerd bij den aanvang van iedere maand; bij expiratie van dezen tijd zal men in staat zijn, het geheel onderhoud dezer armee en ter administratie door dit Gouvernement daartoe gesteld te kennen.» De *tauxatie* was vrij juist. Vier jaar later, toen er al bezuinigingen gemaakt waren, diende JANSSENS de begrooting voor 1800 in (2): »Ik stelle *f* 9.944.165—13—7 en dus *f* 945.093—1 minder dan het vorige jaar.» Tengevolge van het meer aanschaffen van 333 paarden bij de équipages van de artillerie werden hem evenwel door zijne bureau's nog suppletoire begrootingen ingezonden, ten bedrage van *f* 178.038—12—4 (3).

(1) In 1799 was het hoofdkwartier te 's-Gravenhage.

(2) Correspondentie van JANSSENS met den A. v. O. 1799. Brief van 17 Juli.

(3) Gewone correspondentie aan 't Commissariaat 1799. Brieven van 27 Juli.

Het Comité vond die som zelf wel enorm groot, vooral onder de benarde tijdsomstandigheden; maar:

Hoezeer nu dat alles bij het Comité zoozeer als ergens gepenetreerd wordt, kan het niet nalaten U Hoog Mogenden te verzoeken, om de Hooge Bondgenooten met allen nadruk te exhorteeren, om met voorbijzien van alle die consideratiën de voordracht van het Comité zoo spoedig mogelijk te amplecteren, waartoe de navolgende redenen genoegzaam grond zullen opleveren.

Hiertoe vragen wij, wat zal er van ons Vaderland, wat van de ontluikende vrijheid, wat van derzelve voorstanders worden zonder de bescherming dezer Fransche troepen, en zal men van dezelve eene ware en duurzame verkleefdheid van die belangen verwachten zonder door eene goede voldoende en broederlijke behandeling dezelve daaraan te verbinden; is het niet veeleer te voorzien, dat bij ontstentenis daarvan zij van die belangen door de vijanden onzes Vaderlands en de belagers onzer vrijheid zullen worden afgetrokken? Zoude men derhalve te dezen opzichte die groote sommen niet behooren te beschouwen als een rantsoen ter behoudenis van vrijheid en leven? Het Comité oordeelt alzoo, en vermeent daarom, dat geene opofferingen te groot in dezen moeten geacht worden.

Men kon niet anders; men moest zich dien druk wel laten welgevallen. Het Comité beproefde nog met de navolgende redeneering de zaak zoo rooskleurig mogelijk voor te stellen.

Maar ten tweede: hoe groot deze opofferingen ook schijnen, zijn ze het daarom wel zoozeer inderdaad? Het Comité meent met grond die vraag negatieve te moeten beantwoorden, aangezien die gelden genoegzaam geheel in het land staan verteerd te worden, waaraan niemand twijfelen zal, die den aard der Franschen te dezen opzichte kent, en dan tevens in aanmerking neemt, dat alle de fouritures, door ons Gouvernement geschiedende, daardoor een groot aantal onzer medeburgeren op eene werkzame wijze aan den kost zullen geholpen worden, die anders wellicht door gebrek zouden moeten omkomen.

Voor de administratie oordeelde het Comité »dat het noodig zou zijn twee bureau's of Comité's te creëren, waarvan het eene zoude belast zijn met aan de Fransche armee alle benodigdheden te doen toekomen, zooals brood, vleesch, zout, azijn, brandstof, fourage, stroo, levensmiddelen op den marsch, kleeding, equipering, wapens, fouritures tot de hospitalen, de vereischten tot de posten en weinige andere behoeften; het andere Comité zoude belast zijn met al hetgeen tot eenige betaling betrekking heeft, als soldijen, traktementen en hetgeen verder (onder welke benaming) in geld aan de troepen zoude worden verstrekt.»

Alzoo werd door de Algemeene Staten besloten. Het zgn. »Comité voor de vivres" van *Holland* werd in een Generaliteits-comité veranderd en daarnaast een comité tot betaling der Fransche troepen ingesteld. Eenige

maanden later werden bij resolutiën der Staten-Generaal van 15 en 22 October 1795 deze beide comités vervangen door een *Comité van administratie der Fransche troepen*. Dit nieuwe administratieve lichaam schijnt niet alleen een slordig, maar ook een slecht beheer te hebben gevoerd en is den 20sten Maart 1797 vervangen door het »Commissariaat voor de Fransche troepen, in soldij van de Bataafsche Republiek,» waarin JAN WILLEM JANSSENS als *Eerste Commissaris* werd benoemd. Zoo iemand, dan is hij (1) de right man in the right place geweest. Aan ieder, wien het een genot is kennis te maken met flinke figuren in moeilijke tijden, zij de lezing zijner correspondentie met de Fransche autoriteiten, met den Agent van Oorlog en zijner gewone correspondentie met allen, die met de verzorging der Fransche troepen te maken hadden, ten zeerste aanbevolen. Uit die correspondentie spreekt een helder inzicht in den toestand, eene algeheele toewijding aan de hem opgelegde taak, die hem tijdens den veldtocht tot een drukkenden last werd (2), eene standvastigheid, die eerbied afdwong aan de Fransche bevelhebbers, en daarbij eene zorg voor de belangen van de schatkist, die de Republiek stellig groote sommen gelds heeft bespaard. Waar, zooals meermalen tijdens den veldtocht, een verzoek der Fransche administratie op dringenden, ja bevelenden toon werd gedaan, daar wist men, dat men aan JANSSENS schreef en eindigt den brief bijv. met de betuiging (3): »Je sais que vous indiquer les besoins, c'est vous fournir l'occasion de donner de nouvelles preuves de votre empressement à faire tout ce qui peut concourir au bien du service; et j'attends avec confiance le succès de vos démarches.» En toen dezelfde hier bedoelde Commissaris van Oorlog DROLEVAUX, die tijdens de afwezigheid van BLANCHARD den dienst van *Ordonnateur en chef* had waargenomen, te midden der vijandelikheden tot een nieuwen werkring geroepen werd, nam hij den 21sten September per brief afscheid van JANSSENS met de woorden:

Il m'est bien doux, Citoyen, de pouvoir avant mon départ vous témoigner ma reconnaissance de la manière dont vous avez secondé mes opérations. Je dois à votre zèle, à votre flatteuse exactitude à satisfaire à mes demandes, d'avoir été dans le cas de faire à l'ordonnateur en chef un rapport avantageux de la situation du service. Ce sera un devoir et un plaisir pour moi de l'en instruire et de rendre par là justice aux talents distingués, dont vous n'avez fait que donner de nouvelles preuves.

Recevez, Citoyen, l'assurance de mon attachement.

(1) Geboren in 1762, was hij op twaalfjarigen leeftijd als cadet in dienst getreden; in 1788 werd hij kapitein en woonde als zoodanig in 1793 den veldtocht in de Zuidelijke Nederlanden bij, waar hij bij *Werwick* eene wonde bekwam, tengevolge waarvan hij in 1796 werd gepensionneerd.

(2) Aan WAHRENDORFF 10 October 1799: Ik heb nog denzelfden ijver voor mijne moeilijke plichten, maar smaak het genoeg niet meer, dat ik er te voren in vond.»

(3) Fransche correspondentie. Ingekomen stukken. DROLEVAUX aan JANSSENS 14 Fructidor an 7 (31 Augustus 1799).

Deze beide administratieve ambtenaren, de Eerste Commissaris en de *Commissaire Ordonnateur en chef*, waren de middelmannen tusschen de Bataafsche schatkist en de Fransche troepen. De laatste vroeg, de eerste stond toe volgens de bepalingen van de »articles convenus,” waar JANSSENS zich zoo noodig steeds op beriep; en de waarde van dat beroep werd — althans in de correspondentie van 1799 — in de meeste gevallen erkend. De *Ordonnateur en chef* werd bijgestaan door de acht Commissarissen van van Oorlog, die over verschillende onderafdeelingen der Fransche troepen het toezicht hadden en de behoeften aanwezen; terwijl JANSSENS, behalve zijne ambtenaren op de bureau's, twee Commissarissen voor de revuën te zijnen dienst had, MATTHIAS en AMPT, die inspectiën over de Fransche korpsen hielden, daardoor in persoon de behoeften leerden kennen en nagingen of datgene, wat geleverd werd, doelmatig werd besteed.

In de verzorging der vivres en fourage werd voorzien door eene »generale entreprise.” Bij gedrukte circulaire van 19 April 1799 (1) gaf JANSSENS aan de Municipaliteiten kennis dat die aanneming den 21sten Mei a. s. zou overgaan op den burger G. SCHOONHOVEN Gz., en wel voor 13 achtereenvolgende maanden. Den 4den Mei moest de nieuwe entrepreneur zijne employé's aangesteld en zijne magazijnen, naar gelang der sterkte van de bezettingen, voor ééne maand voorzien hebben. De gemeentebesturen werden verzocht hierop toezicht te houden.

Die aannemer moest nu, volgens de bestaande bepalingen, de troepen van het noodige voorzien, overal waar zij waren, ook op marsch, ook tegenover den vijand. Hem werden dus alle troepenverplaatsingen medegedeeld en in welk dorp ook nachtkwartier werd gehouden, hij moest zorgen, dat den troepen niets ontbrak; anders kwamen dadelijk langs de Commissarissen van Oorlog en den *Ordonnateur en chef* de klachten in bij den Eerste Commissaris. Het laat zich begrijpen, hoeveel moeilijkheden die wijze van verpleging den aannemer moest opleveren, toen den 27sten Augustus, den dag der landing, en volgende dagen de Fransche troepen uit de meeste garnizoenen in beweging werden gesteld naar *Noord-Holland*. En de eischen, die daarbij gesteld werden, waren waarlijk niet gering. Zoo o. a. schrijft DROLEVAUX den 30sten Augustus in *den Haag* aan JANSSENS:

Je vous prévieni, citoyen, que 2000 hommes de la 54ième $\frac{1}{2}$ brigade partent cette nuit pour continuer leur route sur Haarlem et je vous invite à leur faire fournir la ration de pain pour deux jours, ainsi qu'une ration d'eau de vie et à vouloir bien donner vos ordres pour que le tout se trouve transporté à minuit au chemin tournant de Leyden à Delft; c'est là que la distribution sera faite à la troupe.

J'ai donné ma parole au général D'AZÉMAR (2) et au commandant VAVÉ

(1) Een exemplaar daarvan vond ik in het oud-archief van *Heusden*.

(2) D'AZÉMAR was slechts Adjudant-Generaal, Chef van den staf van de tweede divisie, en had als zoodanig den rang van *Chef de brigade* (kolonel).

que cette disposition serait exécutée exactement et je vous prie de donner à cet égard les ordres les plus précis.

Trouwens de wakkere Commissaris had die moeilijkheden voorzien en vooruit gezorgd. Reeds den vorigen dag had hij aan de gemeentebesturen van nagenoeg alle steden de navolgende circulaire gericht (1):

Municipaliteit!

De troepen zijn van alle zijden in beweging; vele begeven zich naar Noord-Holland; — ordinaire middelen, om dezelve te voeden en te logeeren zijn zeker onvoldoende. Het is voor geene administratie, veelmin voor een entrepreneur mogelijk, overal dien voorraad te hebben, die onvoorziene bewegingen kunnen noodzakelijk maken, en de troepen toch moeten geen oogenblik gebrek hebben. Hoe menig onheil zijn armeeën door gebrek aan vivres en andere dringende noodwendigheden niet dikwerf overkomen? De militairen moeten zich met den strijd en anderen zich met hun onderhoud occupeeren. Ik solliciteer U^l dan, Burgers Gemeente-Bestuurders! om door alle mogelijke hulp en bijstand den Generalen Entrepreneur van vivres en fourages G. SCHOONHOVEN GZ. of zijne gemachtigden het uitvoeren van hunnen dienst mogelijk te maken, door hen het bekomen van het noodige, alsmede het transport van hetzelfde desnoods door U^l autoriteit te doen bekomen.

Alles, hoe buitengewoon ook, dat door U^l wordt verricht, is voor de goede ingezetenen minder drukkend, minder hatelijk, dan dat het door de militairen zelven moet geschieden; in het eerste geval behoudt U^l regel en autoriteit, en in het laatste lijden die bijzonder.

Ik zal U^l gewis het onrecht niet aandoen te veronderstellen, dat aanmaningen van mijne zijde noodig zijn. Wie kent het belang der gemeente en van het algemeen beter dan hare bestuurders?

Heb de eer te zijn

Heil en Achting

(get.) JANSSENS.

Voor de brandstoffen had het Commissariaat meer dan 40 leveranciers in de verschillende plaatsen van het land. De hierboven genoemde zaken werden door het Commissariaat behandeld op het bureau *Vivres, Fourages, Brand*.

Evenzoo werd de kleeding, waarvoor een centraal-magazijn in 's-Gravenhage was, door een groot aantal leveranciers geleverd en door de zorg van het Commissariaat, evenals de soldij, rechtstreeks aan de troepen verstrekt. Hiervoor zorgden de bureau's *Kleeding* en *Soldij*.

In verschillende buitensteden waren voorts employé's met de taak der verzorging of met het algemeen toezicht belast. Hun aantal was echter door de generale aanbestedingen van de vivres en fourages en door de contracten, die met verschillende gemeentebesturen omtrent de kazerneering gesloten waren, in den laatsten tijd veel verminderd. In 1799 had men op het eiland

(1) Ordinaire correspondentie 1799. Uitgaande stukken.

Walcheren een agent van het Commissariaat (PIEPERS), die over alles het generaal opzicht hield, evenzoo op het eiland *Schouwen*; op het eiland *Voorn*, waar de troepen door eigen régie gekazerneerd werden, was een employé (vermoedelijk de plaats-majoor te *Brielle* (ARPEAU)); evenzoo op het eiland *Goeree* (WIPPERMAN); te *Breda* (HOPPENBROUWERS); te *Gorinchem* (KUIJPER) en te *Leijden* (WIJSMAN).

Het bureau *Kazerneering* had hoofdzakelijk te zorgen, dat de troepen op alle plaatsen, zooveel de lokalen toelieten, gekazerneerd en van de noodige fournitures en huisraad voorzien werden; hetzij dat dit bestond in het surveilleeren van die, waar met de gemeentebesturen was gecontracteerd, hetzij dat het door eigen régie werd uitgeoefend onder directie van employé's.

Voorts had het Commissariaat een *Generaal Bureau* (Secretarie), gedirigeerd door een *Chef de bureau* (1).

Zooals boven reeds is medegedeeld, was de eigenlijke *Ordonnateur en chef* BLANCHARD tijdens het eerste gedeelte van den veldtocht in *Noord-Holland* afwezig. Reeds in April was hij naar *Parijs* gegaan, om daar mondeling verschillende zaken, het Fransche hulpkorps hier te lande betreffende, te bespreken. Hij is daar tot in het begin van October gebleven. JANSSENS legt van hem eene zeer gunstige getuigenis af in zijn geheim schrijven aan den Agent van Oorlog dd. 18 April (2).

Ik heb meer dan eens gelegenheid gehad U verslag te doen, hoe dat men thans door de eerlijkheid en rechtvaardigheid van den Ordonnateur en chef BLANCHARD veel lichter iets billijks kan obtineeren of onredelijke vorderingen tegengaan dan immer te voren.

Ik heb van hem nog niets gezien, waarin door hem het eigenbelang boven dat van de armee of ons Gouvernement geprefereerd wierd, en ik heb in hem in hetgeen rechtvaardig is zooveel steun, alsof het een ambtenaar van ons Gouvernement was.

De Ordonnateur is voornemens eene reis naar *Parijs* te doen en onze Ambassadeur ziet hem met ongeduld tegemoet, om dan de zaak omtrent de 25000 man te kunnen termineeren. Het Fransche Gouvernement kan en zal door hem van de waarheid geïnformeerd worden en wij verlangen, wij wenschen niets anders. Hij is zoo min in staat de armee als ons Gouvernement te benadeelen.

Ik zal, om niet te lang te zijn, niet meer motieven allegueeren, maar ik wenschte, dat UEd. bij het U. B. konde bewerken, dat aan den Ordonnateur BLANCHARD voor reiskosten en verdere indemniteit eene somma van f 3000 werd toegelegd, en kon dit zijn, vóór zijn vertrek, dat met 3 à 4 dagen zal plaats hebben.....

Het U. B. voldeed aan JANSSENS' verlangen.

(1) JANSSENS aan den A. v. O. 3 Mei 1799.

(2) Secret Verbaal van den A. v. O. 1799.

In denzelfden geest liet de Eerste Commissaris zich uit over den Chef van den Generalen Staf (1): » en vooraf aanmerken, dat ik in deze oogenblikken hulde moet doen aan de medewerking tot goede orde en zelve tot spaarzaamheid, zoo van den Chef de l'Etat-major-général, als Ordonnateur en chef." »

Ook het correspondentie-register van DARDENNE doet dezen kennen als een degelijk, werkzaam militair, die zich ten taak stelt, de belangen van het Fransche hulpkorps te behartigen, maar dit niet onvereinigbaar acht met eene humane behandeling der bewoners van de Bataafsche Republiek. Toen hij als Adjutant-Generaal hier te lande aankwam (wanneer dit geweest is, heb ik niet juist kunnen bepalen), werd hij belast met het commando over de kust (2). In de tweede helft van 1797 was er eene expeditie beraamd naar de West-Indische bezittingen. DAENDELS zou het bevel over de troepen, DE WINTER over de vloot voeren. Zij kwam echter niet tot uitvoering. Den 25sten September werd gelast, dat de gedeeltelijk reeds ingescheepte troepen naar hunne garnizoenen zouden terugkeeren (3). Spoedig daarop deed DAENDELS aan DARDENNE gevoelen, dat deze nu aan hem ondergeschikt was (4). Laatstgenoemde was van tegengesteld gevoelen; doch de Fransche Opperbevelhebber BEURNONVILLE besliste anders. Den 29sten November schreef DARDENNE aan DAENDELS: » j'ai également reçu aujourd'hui l'ordre du Général BEURNONVILLE de remettre mon commandement à l'officier que vous désignerez." Dienzelfden dag overviel hem evenwel eene bloedspuwing, waardoor hij niet terstond naar *den Haag* kon vertrekken, zooals hem gelast was. DAENDELS verzocht hem onder die omstandigheden het commando te blijven voeren, zoolang hij door zijne ziekte genoodzaakt werd in *Alkmaar* te blijven; dientengevolge gaf hij het eerst den 12den December over aan den Generaal-Majoor VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELD (5). Den 28sten Januari 1798 trad hij op als militaire commandant van *Rotterdam*, uit welke plaats hij in Februari 1799 door BRUNE geroepen werd tot aanvaarden van de betrekking van Chef van den Generalen Staf.

Naast den Opperbevelhebber, op wien wij later terugkomen, is de Chef van den Generalen Staf voor oorlogstijd voorzeker de voornaamste persoon. Het mag dus niet overbodig worden geacht, DARDENNE iets nader te leeren kennen, te meer daar die kennismaking de moeite zal loonen. Daar wij

(1) Correspondentie van JANSSENS met den A. v. O., brief van 17 Mei 1799.

(2) 8 Frimaire (29 November 1797) aan DAENDELS » Quand je suis venu commander dans ce pays-ci, je n'ai reçu d'autre instruction que celle de veiller à la sûreté des côtes." »

(3) Dr. J. MENDELS, *Herman Willem Daendels*, bladz. 121—125.

(4) 3 Brumaire (25 October 1797). DARDENNE aan den Generaal en chef BEURNONVILLE: » Je vous envoie une lettre du Lieutenant-Général DAENDELS sur le même objet; il m'envoie une série de mots d'ordre pour 15 jours, dont je ne ferai certainement pas usage sans votre ordre." »

(5) Ik deel deze bijzonderheden mede, omdat, zooals wij later zullen zien, juist in die tusschenperiode eene bijzondere order betreffende de kustverdediging is uitgegeven » par ordre du Lieutenant-Général DAENDELS par l'Adjutant-Général, commandant provisoirement la Nord-Hollande, DARDENNE.

zijn correspondentieboek hebben, kan hij zichzelven voorstellen. Ik zal hier eenige uittreksels uit brieven laten volgen, in zijne verschillende betrekkingen geschreven, die tegelijkertijd toestanden uit dien tijd leeren kennen. Over de slechte kazerneering der Bataafsche troepen aan *den Helder* schrijft hij, als commandant der Noord-Hollandsche kust den 23sten October 1797 aan den Franschen Opperbevelhebber BEURNONVILLE :

J'ai à différentes reprises écrit sur cet objet au Général DEJEAN, qui s'y est intéressé, au Général REUBELL et au Gouvernement même. On m'a répondu que le matériel des troupes Bataves ne me regardait pas. Cependant, Général, comment ne pas prendre à coeur l'intérêt de la troupe, qui sert sous mes ordres. Comment puis je exiger de l'exactitude dans le service, quand par une insouciance impardonnable on force le soldat à chercher hors de son corps de garde un abri contre le froid et la pluie!

Depuis le 16 Fructidor (2 Sept.) que le 2ième bataillon de la 7ième $\frac{1}{2}$ brigade est débarqué on n'a pas encore changé de draps de lit. D'après une plainte que je portai, le comité de l'Union (1) envoya il y a six mois le Général-Major VAN HELDEN, pour constater l'état des bâtimens militaires. Il fit un rapport que j'appuyai en demandant que le comité fit l'acquisition pour 1500 fl. d'une bonne église déserte, appartenante aux Jansénistes. On a assuré au Général DEJEAN qu'on en avait ordonné l'achat; cela fut renvoyé au Comité provincial qui n'a rien fait. La Municipalité est sans moyens et déclare qu'elle ne déboursa pas un sou. On ne peut pas au *Helder* établir ce principe, que faute d'établissements militaires le chef du corps doit pourvoir au logement de la troupe. Je suis persuadé, mon Général, que, plus humain pour les soldats hollandais que ne l'est le Gouvernement qu'ils servent, vous aurez la bonté de faire quelques tentatives pour adoucir son sort dans les postes du *Helder*.

Als Chef van den Generalen Staf van het Fransche hulptroepkorps antwoordt hij aan JANSSENS, naar aanleiding van klachten door dezen ingediend over handelingen van Fransche officieren, den 1sten Juni 1799 als volgt:

J'ai reçu votre lettre du 12 Prairial. Je ne connais qu'un moyen de faire exécuter les ordres donnés, c'est celui de punir publiquement ceux, qui se rendent coupables de négligence. Aussi vais je m'informer du nom de l'officier commandant le détachement de la 42ième $\frac{1}{2}$ brigade, qui a passé le 7 à Wageningen. J'annoncerai à l'ordre de l'armée les arrêts que je lui imposerai, ainsi que le motif et l'obligerai à envoyer à la Municipalité de Wageningen le bon des vivres qu'il a reçu pour sa troupe; à défaut de ce la valeur lui en sera retenue sur ses appointemens.

Je donnerai également ordre au commandant du 5ième Régiment de satisfaire à la demande de la Municipalité de Haafden pour les bons de fourrages qu'elle a fournis au poste de correspondance.

(1) Comité tot de zaken voor het Bondgenootschap te lande.

Over het algemeen kan men zeggen, dat de krijgstucht bij de Fransche troepen met klem werd gehandhaafd.

Op welke wijze DARDENNE meende zijne betrekking als Chef van den Staf te moeten opvatten, toen BRUNE den 15den Juli 1799 ook tot Opperbevelhebber over het Bataafsche leger was aangesteld, blijkt uit zijn schrijven aan dezen den 12 Thermidor (30 Juli):

Mon Général! L'armée batave mise sous vos ordres doit comme l'armée française concourir à la défense de la République. Ne doutez pas qu'elle ne s'attend que vous ferez près du Gouvernement des efforts pour améliorer son sort et lui inspirer l'amour de la gloire en la faisant jouir de la considération qu'on doit avoir pour des militaires prêts à verser leur sang pour la patrie.

Si vous pouvez parvenir à ce but, vous rendrez un grand service à la République, vous vous attirerez nécessairement la confiance du soldat et pourrez compter sur lui à la guerre.

Une vérité généralement reconnue est que dans les armées combinées la jalousie dérange souvent les meilleures dispositions; il faut autant que possible prévenir ce défaut.

Je vais vous soumettre quelques observations qui vous suggéreront les moyens nécessaires à employer pour établir une parfaite harmonie entre les troupes françaises et bataves.

L'officier contribue aux frais de l'état comme les autres citoyens; on lui fait en outre une retenue du vingtième de ses appointements annuels, tandis qu'à l'organisation de l'armée ces appointements ont été fixés avec tant d'économie que cette retenue le gêne extrêmement. J'ai vu des officiers du 2ième bataillon de la 2ième $\frac{1}{2}$ brigade (1) faire ordinaire à *Alkmaar* avec des domestiques. Un tel état d'avilissement leur ôte toute énergie, et les range du coté des mécontents; ils n'ignorent pas que *la France*, qui depuis plusieurs années a fait tant de sacrifices pour la cause de la liberté, n'a jamais voulu priver ses défenseurs de la plus petite partie de leur solde.

La troupe batave en marche est ordinairement logée dans des églises ou magasins, couchée sur la paille, tandis que le soldat français l'est chez le bourgeois; cette différence de traitement la mécontente et la rend l'objet du mépris de l'habitant.

Les fourages sont maintenant à un prix si excessif et les caisses des régiments de cavalerie sont si épuisées que les chefs se trouvent forcés de mettre une partie des chevaux dans des prairies, éloignées de leurs garnisons; il résulte de là que si on avait spontanément besoin de cette troupe, elle serait hors d'état de servir, que l'honneur des corps serait compromis, parce que cette ressource n'est pas autorisée, mais simplement tolérée.

Il faudrait pour remédier à ces abus que le Gouvernement batave déclarât le plus promptement possible l'armée en activité de guerre.

(1) Hij heeft hier uitsluitend de Bataafsche officieren in 't oog.

Que préalablement il soit statué que dans ce cas la troupe en marche sera traitée comme celle française quant aux logements; qu'elle recevra pain et viande moyennant une retenue; que le fourage sera distribué pour les chevaux de cavalerie et d'artillerie, que l'officier jouira de son traitement sans retenue.

Il est probable que le Gouvernement par économie retardera le plus qu'il pourra la mise de l'armée sur le pied de guerre; il n'en est pas moins intéressant que les demandes que vous ferez, mon Général, soient accordées à l'avance et que vous annonciez à l'armée que dès le moment qu'elle sera mise sur le pied de guerre, elle jouira des mêmes avantages que l'armée française; cela ôtera un moyen aux ennemis du bien public de semer le mécontentement dans l'état militaire et paralyser par là nos moyens de défense.

DARDENNE's laatste brief als Chef van den Staf bij het leger te velde dateert van 20 September, den dag na den slag van *Bergen*. Hij is toen in zijne betrekking vervangen door den Brigade-Generaal ROSTOLLANT. Officieel schijnt zijn gezondheidsteestand de reden dier vervanging te zijn geweest (1) en dit is aannemelijk, daar zijne correspondentie herhaalde malen melding maakt van hernieuwde bloedspuwingen.

Toch zou het mij niet verwonderen, hoewel ik geen rechtstreeksche bewijzen daarvoor heb gevonden, dat er nog andere redenen in het spel waren. Den 27sten September namelijk schrijft ROSTOLLANT aan JANSSENS o. a. (2): »Le Général DARDENNE est parti d'*Alkmaar* en quittant l'état-major général sans me donner aucuns renseignements sur les objets de service. . . .» Dit zou kunnen wijzen op den hevigen graad der ziekte; maar den 26sten September schrijft DARDENNE zelf uit den Haag aan BRUNE: »J'ai reçu mon Général votre ordre daté d'hier de me rendre à Bruxelles afin d'activer la marche des 22e, 51e et 98e demi-brigades, je pars sur le champ malgré mon état de faiblesse et comptez sur mon zèle.» En vijf dagen later eindigt hij zijn schrijven uit *Brussel*, waarin hij aan BRUNE kennis geeft, dat zijne zending aldaar is volbracht, met de woorden: »Donnez-moi vos ordres, je les exécuterai avec chaleur. Vous m'avez reproché mon Général d'être trop porté pour les Hollandais. Je vous assure que non, lorsqu'il ne s'agit que du bien de la troupe et des intérêts de la République française; mais il est vrai que toutes les fois que des agents bataves m'ont fait connaître des abus, j'ai cherché et chercherai toujours à les corriger.»

Men zal het willen billijken, dat ik deze totnogtoe bij ons nagenoeg onbekende figuur met voorliefde geteekend heb, of beter, zichzelf heb laten voorstellen. Bij secreet besluit van 14 October 1799 kende het U. B., op

(1) De *Stafofficier* meldt (bladz. 55): Le 1 Vendémiaire an 8 (22 September) le Général BRUNE confia les fonctions de Chef de l'Etat-Major-Général des deux armées au Général de brigade ROSTOLLANT, à la place du Général DARDENNE à qui sa santé ne permettait plus de les exercer.

(2) Fransche correspondentie van JANSSENS 1799. Ingekomen stukken.

voorstel van den A. v. O. aan DARDENNE eene gratificatie toe van f 1000, uit hoofde van »de meer dan gewone diensten door den Chef de l'état-major aan den vaderlande bewezen, gedurende hij in deze qualiteit bij de Fransche troepen in onze soldij is geëmployeerd geweest en de buitengewone kosten, welke hij daartoe heeft moeten impendeeren." Op 46jarigen leeftijd is hij in 1802 overleden.

(Wordt vervolgd.)

Il est proposé par le commandant des troupes de l'état-major de l'armée française en Hollande, d'accorder à Monsieur DARDENNE une gratification de 1000 florins, en reconnaissance des services extraordinaires qu'il a rendus à son pays, pendant qu'il a été employé dans les troupes françaises en Hollande, et des dépenses extraordinaires qu'il a faites pour le service de son pays.

DARDENNE's laatste dienst was die van den 20 September 1799 tot den 10 October 1802. Hij is toen in zijn betrekking overleden door een ziekte van het hooft. Hij was toen 46 jaar oud. Hij was toen in zijn betrekking overleden door een ziekte van het hooft. Hij was toen 46 jaar oud.

Le chef de l'état-major des troupes françaises en Hollande, Monsieur DARDENNE, a été proposé pour une gratification de 1000 florins, en reconnaissance des services extraordinaires qu'il a rendus à son pays, pendant qu'il a été employé dans les troupes françaises en Hollande, et des dépenses extraordinaires qu'il a faites pour le service de son pays.

Le chef de l'état-major des troupes françaises en Hollande, Monsieur DARDENNE, a été proposé pour une gratification de 1000 florins, en reconnaissance des services extraordinaires qu'il a rendus à son pays, pendant qu'il a été employé dans les troupes françaises en Hollande, et des dépenses extraordinaires qu'il a faites pour le service de son pays.

Le chef de l'état-major des troupes françaises en Hollande, Monsieur DARDENNE, a été proposé pour une gratification de 1000 florins, en reconnaissance des services extraordinaires qu'il a rendus à son pays, pendant qu'il a été employé dans les troupes françaises en Hollande, et des dépenses extraordinaires qu'il a faites pour le service de son pays.

Le chef de l'état-major des troupes françaises en Hollande, Monsieur DARDENNE, a été proposé pour une gratification de 1000 florins, en reconnaissance des services extraordinaires qu'il a rendus à son pays, pendant qu'il a été employé dans les troupes françaises en Hollande, et des dépenses extraordinaires qu'il a faites pour le service de son pays.

autorisés à cet effet" werd bekrachtigd den 9 Thermidor an 3 — 27 Juli 1795, het 1ste jaar der Bataafsche vrijheid.

De voornaamste bepalingen hiervan waren, dat de 25.000 man Fransche troepen zouden bestaan uit aangewezen korpsen, die niet door andere konden vervangen worden dan op aanvraag van het Fransche of van het Bataafsche Gouvernement; dat zij slechts bevelen zouden ontvangen van hun Opperbevelhebber en zich in alles moesten schikken naar een bij die artikelen behoorend reglement; dat de Fransche Opperbevelhebber aan het Bataafsche Bewind kennis zoude geven van alle bewegingen, die hij noodig oordeelde, om vijandelijke aanvallen af te slaan; dat tot aan het sluiten van den vrede de Fransche en Bataafsche troepen, die zich in hetzelfde garnizoen vereenigd bevonden, zouden gecommandeerd worden door den in rang oudsten officier en in geval van gelijken rang door den Franschen officier; dat alle militaire bijstand, die door eenig regeeringslichaam zoude worden gevorderd, om de openbare rust te bewaren en de personen en eigendommen te beschermen, door den Opperbevelhebber en elk ander Fransch commandant zoude worden verleend en in dat geval de Fransche troepen niet handelend zouden mogen optreden, dan ingevolge eener vordering; dat evenwel, wanneer tengevolge van opstand of geweldpleging de regeeringslichamen onmogelijk zouden kunnen bijeenkomen of de noodige vorderingen doen, de Fransche commandanten gehouden waren, geschikte maatregelen te treffen, om de openbare orde en rust te herstellen, onder verplichting daarmede onmiddellijk den Opperbevelhebber in kennis te stellen, die terstond daarvan mededeeling zoude moeten doen aan het Bataafsche Bewind; en dat de Fransche militairen buiten de hierboven aangegeven gevallen zich niet zouden mengen in besprekingen der openbare zaken, die tusschen de bewoners van het land konden gehouden worden. In het alliantie-tractaat zelf had art. 8 bepaald: »Les forces de terre et mer des Provinces Unies, qui seront expressément destinées à agir avec celles de la République française, seront sous les ordres des généraux français."

In het bij deze »articles convenus" behoorende »Règlement pour la formation, subsistance et administration du corps de 25.000 hommes de troupes françaises, détaché de l'armée du nord pour demeurer dans la Hollande" stelde art. 1 op de volgende wijze de formatie van dat korps vast.

Het leger zal worden aangevoerd door een *Général en chef*, aan wien een staf is toegevoegd; het is verdeeld in drie divisiën, elke aangevoerd door een Divisie-Generaal en twee Brigade-Generaals met hunne bijzondere staven als volgt.

Groote staf. De *Général en chef*, 4 adjudanten, de Divisie-Generaal, Chef van den Generalen Staf, 2 adjudanten (indien hij slechts *Chef de brigade* is, heeft hij één adjudant), 2 Adjudanten-Generaal (1), 4 *adjoints*.

(1) De Adjudanten-Generaal, die den rang hadden van *Chef de brigade* (kolonel), vervulden de betrekking der tegenwoordige stafofficieren, of werden met een bijzonder commando belast; de hun toegevoegde *adjoints* waren officieren, gedetacheerd van de verschillende wapens.

Artillerie. 1 *Chef de brigade*, 1 kapitein, 1 eerste en 1 tweede luitenant.

Genie. 1 Brigade-Generaal, 1 adjudant, 1 kapitein, 1 eerste en 1 tweede luitenant.

Staven van de divisieën. 3 Divisie-Generaals, 6 adjudanten, 6 Adjudanten-Generaal, 12 *adjoints*, 6 Brigade-Generaals, 6 adjudanten.

Legerkorps. 10 halve-brigades Infanterie van linie, 4 regimenten Cavalerie, 4 compagnieën Artillerie van linie, 24 vuurmonden, dus 6 per compagnie, 72 caissons, dus 3 per stuk, voor het geheel 250 paarden; 2 compagnieën Rijdende Artillerie, een detachement Gendarmerie van 50 man voor de policie, eene compagnie Guides van 20 man.

Algemeen beheer. De Commissaris-Generaal (meesttijds voorkomende onder den naam van *Commissaire Ordonnateur en chef*), 2 *chefs de bureau*, 6 commiezen, 1 *Commissaire Ordonnateur*, 1 *chef de bureau*, 2 commiezen, 8 commissarissen van Oorlog, 8 klerken.

Onderhoud, levensmiddelen, vleesch, fourage, enz. Het Bataafsche Bewind belast zich met dezen geheelen dienst en doet dien uitoefenen door beambten, die het zelf benoemt.

Hospitalen. Directie. Een hoofd-directeur, 7 bijzondere directeurs, 30 mindere beambten van de eerste, 150 van de tweede klasse. De portiers, schrijvers, magazijnknechts en uitdeelaars worden door het Bataafsche Bewind benoemd, naar evenredigheid der behoeften.

Officieren van gezondheid. 1 *Médecin en chef*, 1 *Chirurgien en chef*, 19 gewone doctoren, 14, 20 en 30 chirurgijns 1ste, 2de en 3de klasse, 7, 15 en 30 apothekers 1ste, 2de en 3de klasse.

Post. Hoofdkwartier. 1 hoofd-directeur, 1 commies, 1 klerk, 6 koeriers, 3 postillons, 6 paarden.

Relais te Breda. 3 postillons, 6 paarden.

Divisie-bureau's. 3 *commis-directeurs*, 6 postillons.

Rechtelijke macht. 1 militaire aanklager, 6 officieren van policie, 1 commies-griffier.

Art. 2 regelde de soldij en de comptabiliteit voor kleeding en uitrusting, art. 3 levensmiddelen en brandstof (aan de troepen buiten het Bataafsche grondgebied behoeften die niet te worden geleverd); art. 4 de kazerneering, waarin o. a. dat de soldaten twee aan twee moesten slapen in bedden van 40 duim (pouces) binnenwerks of alleen in nauwere bedden. In de huisvesting van den *Général en chef* en van den Commissaris-Generaal, die eene ruime woning behoeften, moest worden voorzien door het Bataafsche Bewind. Art. 4 hield bepalingen in betreffende de kleeding en uitrusting; de wapens werden geleverd door het Fransche, doch betaald door het Bataafsche Gouvernement. Omtrent de hospitalen bepaalde art. 6, dat er zes zouden zijn voor de zieken en gekwetsten te *Zwolle*, *Arnhem*, *Breda*, *Delft*, *Alkmaar* en *Vlissingen* en een voor de venerieken en schurftzieken.

Met het oog op de verplaatsing van troepen moest volgens art. 7 het

Bataafsch Bewind aan elk bataljon Infanterie één bagagewagen en 4 paarden verschaffen; elk regiment Cavalerie moest er twee hebben en bovendien een smidswagen; ook moest er één zijn bij den Generalen staf, bij elken divisie-staf, en bij den Commissaris-Generaal, voor het vervoer der bureau's. Bij gewone marschen binnen de *Vereenigde Provinciën* werd door requisitie in de benoodigde wagens voorzien; wanneer het leger te velde trok, zouden er voor het vervoer der kampementseffecten, levensmiddelen, enz. bijzondere maatregelen worden getroffen op kosten van het Bataafsche Bewind.

Met betrekking tot de post vinden we in art. 8, dat er in het korps-hoofdkwartier een postkantoor en in het hoofdkwartier van elke divisie een correspondentie-kantoor zou gevestigd zijn, ten dienste van het Fransche leger, voor alle brieven die uit Frankrijk naar dat leger kwamen of daaruit naar Frankrijk verzonden werden. Directeuren en commiezen van die kantoren moesten Franschen zijn. Om gemakkelijke verbinding te hebben tusschen het hoofdkwartier en de divisieën, moesten de besturen der gemeenten langs die wegen een relais-station onderhouden op kosten van het Gouvernement. Van die relais mocht alleen worden gebruik gemaakt door den gezant, den *Général en chef*, de Divisie-Generaals en den Commissaris-Generaal. *Breda* moest een relais-station hebben voor de directe gemeenschap met Frankrijk; doch zoodra het hoofdkwartier zich in eene andere plaats zou vestigen dan *Gorcum* (1), zouden er, om die gemeenschap te onderhouden, nog de noodige relais-stations worden opgericht. Artt. 9, 10 en 11 hielden bepalingen in over fondsen, algemeen beheer en rechtswezen. Alle militaire misdrijven (*tous les délits militaires*), die in het Fransche leger werden gepleegd, waren onderworpen aan de rechtspraak van een Fransch gerechtshof, samengesteld volgens de wetten van de Republiek.

Het Comité tot het bondgenootschap te lande, hetwelk den 17den Juli 1795 de bovenstaande bepalingen in ontwerp aan de Algemeene Staten inzond, was niet bij machte om de benoodigde kosten te begrooten, doch adviseerde »dat gedurende de drie eerste maanden, dat deze troepen in soldij dezer Republiek zullen zijn, een millioen gulden ter goeder rekening in de Generaliteitskas zoude behooren te worden gefourneerd bij den aanvang van iedere maand; bij expiratie van dezen tijd zal men in staat zijn, het geheel onderhoud dezer armee en ter administratie door dit Gouvernement daartoe gesteld te kennen." De *tauxatie* was vrij juist. Vier jaar later, toen er al bezuinigingen gemaakt waren, diende JANSSENS de begrooting voor 1800 in (2): »Ik stelle *f* 9.944.165—13—7 en dus *f* 945.093—1 minder dan het vorige jaar." Tengevolge van het meer aanschaffen van 333 paarden bij de équipages van de artillerie werden hem evenwel door zijne bureau's nog suppletoire begrootingen ingezonden, ten bedrage van *f* 178.038—12—4 (3).

(1) In 1799 was het hoofdkwartier te 's-Gravenhage.

(2) Correspondentie van JANSSENS met den A. v. O. 1799. Brief van 17 Juli.

(3) Gewone correspondentie aan 't Commissariaat 1799. Brieven van 27 Juli.

Het Comité vond die som zelf wel enorm groot, vooral onder de benarde tijdsomstandigheden; maar:

Hoezeer nu dat alles bij het Comité zoozeer als ergens gepenetreerd wordt, kan het niet nalaten U Hoog Mogenden te verzoeken, om de Hooge Bondgenooten met allen nadruk te exhorteeren, om met voorbijzien van alle die consideratiën de voordracht van het Comité zoo spoedig mogelijk te amplecteren, waartoe de navolgende redenen genoegzaam grond zullen opleveren.

Hiertoe vragen wij, wat zal er van ons Vaderland, wat van de ontluikende vrijheid, wat van derzelve voorstanders worden zonder de bescherming dezer Fransche troepen, en zal men van dezelve eene ware en duurzame verkleefdheid van die belangen verwachten zonder door eene goede voldoende en broederlijke behandeling dezelve daaraan te verbinden; is het niet veeleer te voorzien, dat bij ontstentenis daarvan zij van die belangen door de vijanden onzes Vaderlands en de belagers onzer vrijheid zullen worden afgetrokken? Zoude men derhalve te dezen opzichte die groote sommen niet behooren te beschouwen als een rantsoen ter behoudenis van vrijheid en leven? Het Comité oordeelt alzoo, en vermeent daarom, dat geene opofferingen te groot in dezen moeten geacht worden.

Men kon niet anders; men moest zich dien druk wel laten welgevallen. Het Comité beproefde nog met de navolgende redeneering de zaak zoo rooskleurig mogelijk voor te stellen.

Maar ten tweede: hoe groot deze opofferingen ook schijnen, zijn ze het daarom wel zoozeer inderdaad? Het Comité meent met grond die vraag negatieve te moeten beantwoorden, aangezien die gelden genoegzaam geheel in het land staan verteerd te worden, waaraan niemand twijfelen zal, die den aard der Franschen te dezen opzichte kent, en dan tevens in aanmerking neemt, dat alle de fouritures, door ons Gouvernement geschiedende, daardoor een groot aantal onzer medeburgeren op eene werkzame wijze aan den kost zullen geholpen worden, die anders wellicht door gebrek zouden moeten omkomen.

Voor de administratie oordeelde het Comité »dat het noodig zou zijn twee bureau's of Comité's te creëren, waarvan het eene zoude belast zijn met aan de Fransche armee alle benodigdheden te doen toekomen, zooals brood, vleesch, zout, azijn, brandstof, fourage, stroo, levensmiddelen op den marsch, kleeding, equipering, wapens, fouritures tot de hospitalen, de vereischten tot de posten en weinige andere behoeften; het andere Comité zoude belast zijn met al hetgeen tot eenige betaling betrekking heeft, als soldijen, traktementen en hetgeen verder (onder welke benaming) in geld aan de troepen zoude worden verstrekt.»

Alzoo werd door de Algemeene Staten besloten. Het zgn. »Comité voor de vivres» van *Holland* werd in een Generaliteits-comité veranderd en daarnaast een comité tot betaling der Fransche troepen ingesteld. Eenige

maanden later werden bij resolutiën der Staten-Generaal van 15 en 22 October 1795 deze beide comités vervangen door een *Comité van administratie der Fransche troepen*. Dit nieuwe administratieve lichaam schijnt niet alleen een slordig, maar ook een slecht beheer te hebben gevoerd en is den 20sten Maart 1797 vervangen door het »Commissariaat voor de Fransche troepen, in soldij van de Bataafsche Republiek,» waarin JAN WILLEM JANSSENS als *Eerste Commissaris* werd benoemd. Zoo iemand, dan is hij (1) de right man in the right place geweest. Aan ieder, wien het een genot is kennis te maken met flinke figuren in moeilijke tijden, zij de lezing zijner correspondentie met de Fransche autoriteiten, met den Agent van Oorlog en zijner gewone correspondentie met allen, die met de verzorging der Fransche troepen te maken hadden, ten zeerste aanbevolen. Uit die correspondentie spreekt een helder inzicht in den toestand, eene algeheele toewijding aan de hem opgelegde taak, die hem tijdens den veldtocht tot een drukkenden last werd (2), eene standvastigheid, die eerbied afdwong aan de Fransche bevelhebbers, en daarbij eene zorg voor de belangen van de schatkist, die de Republiek stellig groote sommen gelds heeft bespaard. Waar, zooals meermalen tijdens den veldtocht, een verzoek der Fransche administratie op dringenden, ja bevelenden toon werd gedaan, daar wist men, dat men aan JANSSENS schreef en eindigt den brief bijv. met de betuiging (3): »Je sais que vous indiquer les besoins, c'est vous fournir l'occasion de donner de nouvelles preuves de votre empressement à faire tout ce qui peut concourir au bien du service; et j'attends avec confiance le succès de vos démarches.» En toen dezelfde hier bedoelde Commissaris van Oorlog DROLEVAUX, die tijdens de afwezigheid van BLANCHARD den dienst van *Ordonnateur en chef* had waargenomen, te midden der vijandelikheden tot een nieuwen werkring geroepen werd, nam hij den 21sten September per brief afscheid van JANSSENS met de woorden:

Il m'est bien doux, Citoyen, de pouvoir avant mon départ vous témoigner ma reconnaissance de la manière dont vous avez secondé mes opérations. Je dois à votre zèle, à votre flatteuse exactitude à satisfaire à mes demandes, d'avoir été dans le cas de faire à l'ordonnateur en chef un rapport avantageux de la situation du service. Ce sera un devoir et un plaisir pour moi de l'en instruire et de rendre par là justice aux talents distingués, dont vous n'avez fait que donner de nouvelles preuves.

Recevez, Citoyen, l'assurance de mon attachement.

(1) Geboren in 1762, was hij op twaalfjarigen leeftijd als cadet in dienst getreden; in 1788 werd hij kapitein en woonde als zoodanig in 1793 den veldtocht in de Zuidelijke Nederlanden bij, waar hij bij *Werwick* eene wonde bekwam, tengevolge waarvan hij in 1796 werd gepensionneerd.

(2) Aan WAHRENDORFF 10 October 1799: Ik heb nog denzelfden ijver voor mijne moeilijke plichten, maar smaak het genoeg niet meer, dat ik er te voren in vond.»

(3) Fransche correspondentie. Ingekomen stukken. DROLEVAUX aan JANSSENS 14 Fructidor an 7 (31 Augustus 1799).

Deze beide administratieve ambtenaren, de Eerste Commissaris en de *Commissaire Ordonnateur en chef*, waren de middelmannen tusschen de Bataafsche schatkist en de Fransche troepen. De laatste vroeg, de eerste stond toe volgens de bepalingen van de »articles convenus,” waar JANSSENS zich zoo noodig steeds op beriep; en de waarde van dat beroep werd — althans in de correspondentie van 1799 — in de meeste gevallen erkend. De *Ordonnateur en chef* werd bijgestaan door de acht Commissarissen van van Oorlog, die over verschillende onderafdeelingen der Fransche troepen het toezicht hadden en de behoeften aanwezen; terwijl JANSSENS, behalve zijne ambtenaren op de bureau's, twee Commissarissen voor de revuën te zijnen dienst had, MATTHIAS en AMPT, die inspectiën over de Fransche korpsen hielden, daardoor in persoon de behoeften leerden kennen en nagingen of datgene, wat geleverd werd, doelmatig werd besteed.

In de verzorging der vivres en fourage werd voorzien door eene »generale entreprise.” Bij gedrukte circulaire van 19 April 1799 (1) gaf JANSSENS aan de Municipaliteiten kennis dat die aanneming den 21sten Mei a. s. zou overgaan op den burger G. SCHOONHOVEN Gz., en wel voor 13 achtereenvolgende maanden. Den 4den Mei moest de nieuwe entrepreneur zijne employé's aangesteld en zijne magazijnen, naar gelang der sterkte van de bezettingen, voor ééne maand voorzien hebben. De gemeentebesturen werden verzocht hierop toezicht te houden.

Die aannemer moest nu, volgens de bestaande bepalingen, de troepen van het noodige voorzien, overal waar zij waren, ook op marsch, ook tegenover den vijand. Hem werden dus alle troepenverplaatsingen medegedeeld en in welk dorp ook nachtkwartier werd gehouden, hij moest zorgen, dat den troepen niets ontbrak; anders kwamen dadelijk langs de Commissarissen van Oorlog en den *Ordonnateur en chef* de klachten in bij den Eerste Commissaris. Het laat zich begrijpen, hoeveel moeilijkheden die wijze van verpleging den aannemer moest opleveren, toen den 27sten Augustus, den dag der landing, en volgende dagen de Fransche troepen uit de meeste garnizoenen in beweging werden gesteld naar *Noord-Holland*. En de eischen, die daarbij gesteld werden, waren waarlijk niet gering. Zoo o. a. schrijft DROLENVAUX den 30sten Augustus in *den Haag* aan JANSSENS:

Je vous prévient, citoyen, que 2000 hommes de la 54ième $\frac{1}{2}$ brigade partent cette nuit pour continuer leur route sur Haarlem et je vous invite à leur faire fournir la ration de pain pour deux jours, ainsi qu'une ration d'eau de vie et à vouloir bien donner vos ordres pour que le tout se trouve transporté à minuit au chemin tournant de Leyden à Delft; c'est là que la distribution sera faite à la troupe.

J'ai donné ma parole au général D'AZÉMAR (2) et au commandant VAVÉ

(1) Een exemplaar daarvan vond ik in het oud-archief van *Heusden*.

(2) D'AZÉMAR was slechts Adjudant-Generaal, Chef van den staf van de tweede divisie, en had als zoodanig den rang van *Chef de brigade* (kolonel).

que cette disposition serait exécutée exactement et je vous prie de donner à cet égard les ordres les plus précis.

Trouwens de wakkere Commissaris had die moeilijkheden voorzien en vooruit gezorgd. Reeds den vorigen dag had hij aan de gemeentebesturen van nagenoeg alle steden de navolgende circulaire gericht (1):

Municipaliteit!

De troepen zijn van alle zijden in beweging; vele begeven zich naar Noord-Holland; — ordinaire middelen, om dezelve te voeden en te logeeren zijn zeker onvoldoende. Het is voor geene administratie, veelmin voor een entrepreneur mogelijk, overal dien voorraad te hebben, die onvoorziene bewegingen kunnen noodzakelijk maken, en de troepen toch moeten geen oogenblik gebrek hebben. Hoe menig onheil zijn armeeën door gebrek aan vivres en andere dringende noodwendigheden niet dikwerf overkomen? De militairen moeten zich met den strijd en anderen zich met hun onderhoud occupeeren. Ik solliciteer U^l dan, Burgers Gemeente-Bestuurders! om door alle mogelijke hulp en bijstand den Generalen Entrepreneur van vivres en fourages G. SCHOONHOVEN GZ. of zijne gemachtigden het uitvoeren van hunnen dienst mogelijk te maken, door hen het bekomen van het noodige, alsmede het transport van hetzelfde desnoods door U^l autoriteit te doen bekomen.

Alles, hoe buitengewoon ook, dat door U^l wordt verricht, is voor de goede ingezetenen minder drukkend, minder hatelijk, dan dat het door de militairen zelven moet geschieden; in het eerste geval behoudt U^l regel en autoriteit, en in het laatste lijden die bijzonder.

Ik zal U^l gewis het onrecht niet aandoen te veronderstellen, dat aanmaningen van mijne zijde noodig zijn. Wie kent het belang der gemeente en van het algemeen beter dan hare bestuurders?

Heb de eer te zijn

Heil en Achting

(get.) JANSSENS.

Voor de brandstoffen had het Commissariaat meer dan 40 leveranciers in de verschillende plaatsen van het land. De hierboven genoemde zaken werden door het Commissariaat behandeld op het bureau *Vivres, Fourages, Brand*.

Evenzoo werd de kleeding, waarvoor een centraal-magazijn in 's-Gravenhage was, door een groot aantal leveranciers geleverd en door de zorg van het Commissariaat, evenals de soldij, rechtstreeks aan de troepen verstrekt. Hiervoor zorgden de bureau's *Kleeding* en *Soldij*.

In verschillende buitensteden waren voorts employé's met de taak der verzorging of met het algemeen toezicht belast. Hun aantal was echter door de generale aanbestedingen van de vivres en fourages en door de contracten, die met verschillende gemeentebesturen omtrent de kazerneering gesloten waren, in den laatsten tijd veel verminderd. In 1799 had men op het eiland

(1) Ordinaire correspondentie 1799. Uitgaande stukken.

Walcheren een agent van het Commissariaat (PIEPERS), die over alles het generaal opzicht hield, evenzoo op het eiland *Schouwen*; op het eiland *Voorn*, waar de troepen door eigen régie gekazerneerd werden, was een employé (vermoedelijk de plaats-majoor te *Brielle* (ARPEAU)); evenzoo op het eiland *Goeree* (WIPPERMAN); te *Breda* (HOPPENBROUWERS); te *Gorinchem* (KUIJPER) en te *Leijden* (WIJSMAN).

Het bureau *Kazerneering* had hoofdzakelijk te zorgen, dat de troepen op alle plaatsen, zooveel de lokalen toelieten, gekazerneerd en van de noodige fournitures en huisraad voorzien werden; hetzij dat dit bestond in het surveilleeren van die, waar met de gemeentebesturen was gecontracteerd, hetzij dat het door eigen régie werd uitgeoefend onder directie van employé's.

Voorts had het Commissariaat een *Generaal Bureau* (Secretarie), gedirigeerd door een *Chef de bureau* (1).

Zooals boven reeds is medegedeeld, was de eigenlijke *Ordonnateur en chef* BLANCHARD tijdens het eerste gedeelte van den veldtocht in *Noord-Holland* afwezig. Reeds in April was hij naar *Parijs* gegaan, om daar mondeling verschillende zaken, het Fransche hulpkorps hier te lande betreffende, te bespreken. Hij is daar tot in het begin van October gebleven. JANSSENS legt van hem eene zeer gunstige getuigenis af in zijn geheim schrijven aan den Agent van Oorlog dd. 18 April (2).

Ik heb meer dan eens gelegenheid gehad U verslag te doen, hoe dat men thans door de eerlijkheid en rechtvaardigheid van den Ordonnateur en chef BLANCHARD veel lichter iets billijks kan obtineeren of onredelijke vorderingen tegengaan dan immer te voren.

Ik heb van hem nog niets gezien, waarin door hem het eigenbelang boven dat van de armee of ons Gouvernement geprefereerd wierd, en ik heb in hem in hetgeen rechtvaardig is zooveel steun, alsof het een ambtenaar van ons Gouvernement was.

De Ordonnateur is voornemens eene reis naar *Parijs* te doen en onze Ambassadeur ziet hem met ongeduld tegemoet, om dan de zaak omtrent de 25000 man te kunnen termineeren. Het Fransche Gouvernement kan en zal door hem van de waarheid geïnformeerd worden en wij verlangen, wij wenschen niets anders. Hij is zoo min in staat de armee als ons Gouvernement te benadeelen.

Ik zal, om niet te lang te zijn, niet meer motieven allegueeren, maar ik wenschte, dat UEd. bij het U. B. konde bewerken, dat aan den Ordonnateur BLANCHARD voor reiskosten en verdere indemniteit eene somma van f 3000 werd toegelegd, en kon dit zijn, vóór zijn vertrek, dat met 3 à 4 dagen zal plaats hebben.....

Het U. B. voldeed aan JANSSENS' verlangen.

(1) JANSSENS aan den A. v. O. 3 Mei 1799.

(2) Secret Verbaal van den A. v. O. 1799.

In denzelfden geest liet de Eerste Commissaris zich uit over den Chef van den Generalen Staf (1): » en vooraf aanmerken, dat ik in deze oogenblikken hulde moet doen aan de medewerking tot goede orde en zelve tot spaarzaamheid, zoo van den Chef de l'Etat-major-général, als Ordonnateur en chef."

Ook het correspondentie-register van DARDENNE doet dezen kennen als een degelijk, werkzaam militair, die zich ten taak stelt, de belangen van het Fransche hulpkorps te behartigen, maar dit niet onvereinigbaar acht met eene humane behandeling der bewoners van de Bataafsche Republiek. Toen hij als Adjutant-Generaal hier te lande aankwam (wanneer dit geweest is, heb ik niet juist kunnen bepalen), werd hij belast met het commando over de kust (2). In de tweede helft van 1797 was er eene expeditie beraamd naar de West-Indische bezittingen. DAENDELS zou het bevel over de troepen, DE WINTER over de vloot voeren. Zij kwam echter niet tot uitvoering. Den 25sten September werd gelast, dat de gedeeltelijk reeds ingescheepte troepen naar hunne garnizoenen zouden terugkeeren (3). Spoedig daarop deed DAENDELS aan DARDENNE gevoelen, dat deze nu aan hem ondergeschikt was (4). Laatstgenoemde was van tegengesteld gevoelen; doch de Fransche Opperbevelhebber BEURNONVILLE besliste anders. Den 29sten November schreef DARDENNE aan DAENDELS: » j'ai également reçu aujourd'hui l'ordre du Général BEURNONVILLE de remettre mon commandement à l'officier que vous désignerez." Dienzelfden dag overviel hem evenwel eene bloedspuwing, waardoor hij niet terstond naar *den Haag* kon vertrekken, zooals hem gelast was. DAENDELS verzocht hem onder die omstandigheden het commando te blijven voeren, zoolang hij door zijne ziekte genoodzaakt werd in *Alkmaar* te blijven; dientengevolge gaf hij het eerst den 12den December over aan den Generaal-Majoor VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELD (5). Den 28sten Januari 1798 trad hij op als militaire commandant van *Rotterdam*, uit welke plaats hij in Februari 1799 door BRUNE geroepen werd tot aanvaarden van de betrekking van Chef van den Generalen Staf.

Naast den Opperbevelhebber, op wien wij later terugkomen, is de Chef van den Generalen Staf voor oorlogstijd voorzeker de voornaamste persoon. Het mag dus niet overbodig worden geacht, DARDENNE iets nader te leeren kennen, te meer daar die kennismaking de moeite zal loonen. Daar wij

(1) Correspondentie van JANSSENS met den A. v. O., brief van 17 Mei 1799.

(2) 8 Frimaire (29 November 1797) aan DAENDELS » Quand je suis venu commander dans ce pays-ci, je n'ai reçu d'autre instruction que celle de veiller à la sûreté des côtes."

(3) Dr. J. MENDELS, *Herman Willem Daendels*, bladz. 121—125.

(4) 3 Brumaire (25 October 1797). DARDENNE aan den Generaal en chef BEURNONVILLE: »Je vous envoie une lettre du Lieutenant-Général DAENDELS sur le même objet; il m'envoie une série de mots d'ordre pour 15 jours, dont je ne ferai certainement pas usage sans votre ordre."

(5) Ik deel deze bijzonderheden mede, omdat, zooals wij later zullen zien, juist in die tusschenperiode eene bijzondere order betreffende de kustverdediging is uitgegeven »par ordre du Lieutenant-Général DAENDELS par l'Adjutant-Général, commandant provisoirement la Nord-Hollande, DARDENNE.

zijn correspondentieboek hebben, kan hij zichzelven voorstellen. Ik zal hier eenige uittreksels uit brieven laten volgen, in zijne verschillende betrekkingen geschreven, die tegelijkertijd toestanden uit dien tijd leeren kennen. Over de slechte kazerneering der Bataafsche troepen aan *den Helder* schrijft hij, als commandant der Noord-Hollandsche kust den 23sten October 1797 aan den Franschen Opperbevelhebber BEURNONVILLE :

J'ai à différentes reprises écrit sur cet objet au Général DEJEAN, qui s'y est intéressé, au Général REUBELL et au Gouvernement même. On m'a répondu que le matériel des troupes Bataves ne me regardait pas. Cependant, Général, comment ne pas prendre à coeur l'intérêt de la troupe, qui sert sous mes ordres. Comment puis je exiger de l'exactitude dans le service, quand par une insouciance impardonnable on force le soldat à chercher hors de son corps de garde un abri contre le froid et la pluie!

Depuis le 16 Fructidor (2 Sept.) que le 2ième bataillon de la 7ième $\frac{1}{2}$ brigade est débarqué on n'a pas encore changé de draps de lit. D'après une plainte que je portai, le comité de l'Union (1) envoya il y a six mois le Général-Major VAN HELDEN, pour constater l'état des bâtimens militaires. Il fit un rapport que j'appuyai en demandant que le comité fit l'acquisition pour 1500 fl. d'une bonne église déserte, appartenante aux Jansénistes. On a assuré au Général DEJEAN qu'on en avait ordonné l'achat; cela fut renvoyé au Comité provincial qui n'a rien fait. La Municipalité est sans moyens et déclare qu'elle ne déboursa pas un sou. On ne peut pas au *Helder* établir ce principe, que faute d'établissements militaires le chef du corps doit pourvoir au logement de la troupe. Je suis persuadé, mon Général, que, plus humain pour les soldats hollandais que ne l'est le Gouvernement qu'ils servent, vous aurez la bonté de faire quelques tentatives pour adoucir son sort dans les postes du *Helder*.

Als Chef van den Generalen Staf van het Fransche hulptroepkorps antwoordt hij aan JANSSENS, naar aanleiding van klachten door dezen ingediend over handelingen van Fransche officieren, den 1sten Juni 1799 als volgt:

J'ai reçu votre lettre du 12 Prairial. Je ne connais qu'un moyen de faire exécuter les ordres donnés, c'est celui de punir publiquement ceux, qui se rendent coupables de négligence. Aussi vais je m'informer du nom de l'officier commandant le détachement de la 42ième $\frac{1}{2}$ brigade, qui a passé le 7 à Wageningen. J'annoncerai à l'ordre de l'armée les arrêts que je lui imposerai, ainsi que le motif et l'obligerai à envoyer à la Municipalité de Wageningen le bon des vivres qu'il a reçu pour sa troupe; à défaut de ce la valeur lui en sera retenue sur ses appointemens.

Je donnerai également ordre au commandant du 5ième Régiment de satisfaire à la demande de la Municipalité de Haafden pour les bons de fourrages qu'elle a fournis au poste de correspondance.

(1) Comité tot de zaken voor het Bondgenootschap te lande.

Over het algemeen kan men zeggen, dat de krijgstucht bij de Fransche troepen met klem werd gehandhaafd.

Op welke wijze DARDENNE meende zijne betrekking als Chef van den Staf te moeten opvatten, toen BRUNE den 15den Juli 1799 ook tot Opperbevelhebber over het Bataafsche leger was aangesteld, blijkt uit zijn schrijven aan dezen den 12 Thermidor (30 Juli):

Mon Général! L'armée batave mise sous vos ordres doit comme l'armée française concourir à la défense de la République. Ne doutez pas qu'elle ne s'attende que vous ferez près du Gouvernement des efforts pour améliorer son sort et lui inspirer l'amour de la gloire en la faisant jouir de la considération qu'on doit avoir pour des militaires prêts à verser leur sang pour la patrie.

Si vous pouvez parvenir à ce but, vous rendrez un grand service à la République, vous vous attirerez nécessairement la confiance du soldat et pourrez compter sur lui à la guerre.

Une vérité généralement reconnue est que dans les armées combinées la jalousie dérange souvent les meilleures dispositions; il faut autant que possible prévenir ce défaut.

Je vais vous soumettre quelques observations qui vous suggéreront les moyens nécessaires à employer pour établir une parfaite harmonie entre les troupes françaises et bataves.

L'officier contribue aux frais de l'état comme les autres citoyens; on lui fait en outre une retenue du vingtième de ses appointements annuels, tandis qu'à l'organisation de l'armée ces appointements ont été fixés avec tant d'économie que cette retenue le gêne extrêmement. J'ai vu des officiers du 2ième bataillon de la 2ième $\frac{1}{2}$ brigade (1) faire ordinaire à *Alkmaar* avec des domestiques. Un tel état d'avilissement leur ôte toute énergie, et les range du côté des mécontents; ils n'ignorent pas que *la France*, qui depuis plusieurs années a fait tant de sacrifices pour la cause de la liberté, n'a jamais voulu priver ses défenseurs de la plus petite partie de leur solde.

La troupe batave en marche est ordinairement logée dans des églises ou magasins, couchée sur la paille, tandis que le soldat français l'est chez le bourgeois; cette différence de traitement la mécontente et la rend l'objet du mépris de l'habitant.

Les fourages sont maintenant à un prix si excessif et les caisses des régiments de cavalerie sont si épuisées que les chefs se trouvent forcés de mettre une partie des chevaux dans des prairies, éloignées de leurs garnisons; il résulte de là que si on avait spontanément besoin de cette troupe, elle serait hors d'état de servir, que l'honneur des corps serait compromis, parce que cette ressource n'est pas autorisée, mais simplement tolérée.

Il faudrait pour remédier à ces abus que le Gouvernement batave déclarât le plus promptement possible l'armée en activité de guerre.

(1) Hij heeft hier uitsluitend de Bataafsche officieren in 't oog.

Que préalablement il soit statué que dans ce cas la troupe en marche sera traitée comme celle française quant aux logements; qu'elle recevra pain et viande moyennant une retenue; que le fourage sera distribué pour les chevaux de cavalerie et d'artillerie, que l'officier jouira de son traitement sans retenue.

Il est probable que le Gouvernement par économie retardera le plus qu'il pourra la mise de l'armée sur le pied de guerre; il n'en est pas moins intéressant que les demandes que vous ferez, mon Général, soient accordées à l'avance et que vous annonciez à l'armée que dès le moment qu'elle sera mise sur le pied de guerre, elle jouira des mêmes avantages que l'armée française; cela ôtera un moyen aux ennemis du bien public de semer le mécontentement dans l'état militaire et paralyser par là nos moyens de défense.

DARDENNE's laatste brief als Chef van den Staf bij het leger te velde dateert van 20 September, den dag na den slag van *Bergen*. Hij is toen in zijne betrekking vervangen door den Brigade-Generaal ROSTOLLANT. Officieel schijnt zijn gezondheidsteestand de reden dier vervanging te zijn geweest (1) en dit is aannemelijk, daar zijne correspondentie herhaalde malen melding maakt van hernieuwde bloedspuwingen.

Toch zou het mij niet verwonderen, hoewel ik geen rechtstreeksche bewijzen daarvoor heb gevonden, dat er nog andere redenen in het spel waren. Den 27sten September namelijk schrijft ROSTOLLANT aan JANSSENS o. a. (2): »Le Général DARDENNE est parti d'*Alkmaar* en quittant l'état-major général sans me donner aucuns renseignements sur les objets de service. . . .» Dit zou kunnen wijzen op den hevigen graad der ziekte; maar den 26sten September schrijft DARDENNE zelf uit den Haag aan BRUNE: »J'ai reçu mon Général votre ordre daté d'hier de me rendre à Bruxelles afin d'activer la marche des 22e, 51e et 98e demi-brigades, je pars sur le champ malgré mon état de faiblesse et comptez sur mon zèle.» En vijf dagen later eindigt hij zijn schrijven uit *Brussel*, waarin hij aan BRUNE kennis geeft, dat zijne zending aldaar is volbracht, met de woorden: »Donnez-moi vos ordres, je les exécuterai avec chaleur. Vous m'avez reproché mon Général d'être trop porté pour les Hollandais. Je vous assure que non, lorsqu'il ne s'agit que du bien de la troupe et des intérêts de la République française; mais il est vrai que toutes les fois que des agents bataves m'ont fait connaître des abus, j'ai cherché et chercherai toujours à les corriger.»

Men zal het willen billijken, dat ik deze totnogtoe bij ons nagenoeg onbekende figuur met voorliefde geteekend heb, of beter, zichzelf heb laten voorstellen. Bij secreet besluit van 14 October 1799 kende het U. B., op

(1) De *Stafofficier* meldt (bladz. 55): Le 1 Vendémiaire an 8 (22 September) le Général BRUNE confia les fonctions de Chef de l'Etat-Major-Général des deux armées au Général de brigade ROSTOLLANT, à la place du Général DARDENNE à qui sa santé ne permettait plus de les exercer.

(2) Fransche correspondentie van JANSSENS 1799. Ingekomen stukken.

voorstel van den A. v. O. aan DARDENNE eene gratificatie toe van f 1000, uit hoofde van »de meer dan gewone diensten door den Chef de l'état-major aan den vaderlande bewezen, gedurende hij in deze qualiteit bij de Fransche troepen in onze soldij is geëmployeerd geweest en de buitengewone kosten, welke hij daartoe heeft moeten impendeeren." Op 46jarigen leeftijd is hij in 1802 overleden.

(Wordt vervolgd.)

Il est proposé par le Gouvernement de donner à DARDENNE une gratification de 1000 florins, en reconnaissance des services extraordinaires qu'il a rendus à la patrie pendant sa longue carrière de chef d'état-major de l'armée française en Hollande. Il est mort à l'âge de 46 ans le 15 septembre 1802.

DARDENNE's laatste dienst was die van chef d'état-major van de 1ste brigade van de 1ste divisie van de 1ste armee van de Republiek. Hij is overleden op 15 September 1802 te Amsterdam. Hij was geboren te Rotterdam op 15 October 1756.

De heer DARDENNE was een van de meest bekwaamste officieren van de Fransche armee in Nederland. Hij was een van de meest bekwaamste officieren van de Fransche armee in Nederland.

Hij was een van de meest bekwaamste officieren van de Fransche armee in Nederland. Hij was een van de meest bekwaamste officieren van de Fransche armee in Nederland.

Hij was een van de meest bekwaamste officieren van de Fransche armee in Nederland. Hij was een van de meest bekwaamste officieren van de Fransche armee in Nederland.

Hij was een van de meest bekwaamste officieren van de Fransche armee in Nederland. Hij was een van de meest bekwaamste officieren van de Fransche armee in Nederland.

EENIGE BESCHOUWINGEN NAAR AANLEIDING VAN HET LAATSTE REGLEMENT DER DUITSCHE VELDARTILLERIE.

(*Vervolg van No. 1, bladz. 12.*)

De leiding van het vuur.

De algemeene bevelhebber bepaalt het gevechtsdoel en geeft daardoor tevens het door de artillerie te bevuren doel in het algemeen aan; de artilleristische vuurleiding wijst aan elke batterij haar bijzonder doel aan en bepaalt op welke wijze dit bestreden zal worden.

De oogenblikkelijke gevechtstoestand beslist steeds welk doel onder vuur genomen moet worden; de mogelijk te lijden verliezen mogen op die beslissing geen invloed uitoefenen. In den aanvang beschiet men gewoonlijk de vijandelijke artillerie, waarbij allereerst die batterijen bevuurd worden, welke werking zich het meest voelbaar maakt of welke beschieting de meeste kansen op een goeden uitslag schijnt te bieden. Vormt de vijandelijke infanterie het doel, dan moet, tenzij grootere colonnes met voordeel beschoten kunnen worden, zoo mogelijk de *geheele* tirailleurlinie onder vuur genomen worden. Cavalerie kan op groote afstanden alleen dan met vrucht bevuurd worden, als zij zich in massa vertoont; hare aanvallen worden door snelvuren afgewezen. Het beschieten van *grootere staven* verdient dikwerf aanbeveling.

De uitwerking wordt aanmerkelijk verhoogd door een goede voorbereiding, een behoorlijke leiding en door het gelijktijdig en verrassend openen van het vuur; terwijl de kans op het spoedig verkrijgen van een beslissenden uitslag verhoogd wordt door het vereenigen van het vuur van meerdere batterijen tegen hetzelfde doel.

In de afdeeling leidt de afdeelingscommandant het vuur, zonder de zelfstandigheid der batterijcommandanten, meer dan strikt noodig is, te beperken.

Hoewel verdeling van het vuur over meerdere doelen noodig is, om geen enkele afdeeling des vijands volkomen ongehinderd hare werkzaamheid te laten ontwikkelen, mag deze toch nimmer in versnippering ontaarden.

Zelfs daar, waar men in de minderheid is, moet men door vereeniging van het vuur *tegen een gedeelte van 's vijands krachten* een grootere uitwerking trachten te verkrijgen.

Het *inschieten* wordt aan de batterijcommandanten overgelaten; de afdeulingscommandant grijpt alleen dan in, wanneer hij met zekerheid waarneemt, dat het juiste doel niet beschoten wordt, of dat er verkeerd is ingeschoten.

Gelijktijdig inschieten van meerdere batterijen tegen hetzelfde doel kan alleen dan met vrucht geschieden, wanneer, bij de waarneming, de schoten der verschillende batterijen uit elkander gehouden kunnen worden. Zijwaarts geplaatste waarnemers kunnen nuttig zijn; het *waarnemen van uitwerking* geeft echter alleen volkomen betrouwbare inlichtingen. Bij het granaatvuur worden de nauwe grenzen aan den afdeulingscommandant gemeld, die aan nieuw optredende of van doel verwisselende batterijen hiervan opgave doet.

De wijze van vuren (Feuerordnung) wordt aan de batterijcommandanten overgelaten.

Spaarzaamheid in het verbruik van munitie is dringend geboden. Het gevechtsdoel en de hoogere of geringere beteekenis van het doel beslissen over de hoeveelheid te gebruiken munitie en de snelheid van vuren. In het slepend gevecht worden de vuurpauzen vergroot; op het oogenblik der beslissing, bij het gebruik maken van gunstige, spoedig voorbijgaande gevechtmomenten en in den strijd op korte afstanden wordt het vuur zooveel versneld, als de behoorlijke bediening der vuurmonden toelaat.

Bij het *gewone vuur* zal bij een batterij van 6 stukken elke 15 à 20 seconden een schot vallen.

De *granaat* is werkzaam tegen alle doelen; het minst tegen liggende tirailleurliniën en doelen achter dekkingen; zij wordt met vrucht gebezigd gedurende het inschieten, ter bepaling van den afstand, en tegen zich bewegende doelen.

De *granaatkartets* wordt, wegens hare werking in de diepte, gebruikt tegen alle levende doelen, tegen doelen achter dekkingen en in het gevecht van nabij. In het laatste geval kan ook de *kartets*, die tot op 300 M. werkzaam is, gebezigd worden (1).

De keuze van het projectiel wordt aan de batterijcommandanten overgelaten; de afdeulingscommandant kan echter, onder zekere omstandigheden, ingrijpen, bijv. als hij, ter wille der waarneming, een batterij met granaten wil laten doorvuren, terwijl de andere granaatkartetsen gebruiken.

Het veranderen van doel wordt door den afdeulingscommandant bevolen; zoo mogelijk blijft men op elk doel zoolang vuren totdat de beoogde uitwerking volkomen bereikt is. Bij plotseling dreigend gevaar gelasten de batterijcommandanten zelf het veranderen van doel en projectiel.

(1) Sedert het verschijnen van dit reglement is bij de Deutsche veldartillerie nog een zoogenaamde „Sprenggranate”, voorzien van een tijd-schokbuis, ingevoerd. De richting der springstukken, bij het springen in de lucht, maakt dit projectiel bijzonder geschikt tot het treffen van doelen achter dekkingen. Ook bij de granaatkartets is een tijd-schokbuis ingevoerd; dientengevolge wordt dit projectiel nu ook tegen zich bewegende doelen gebezigd.

Aanvulling en herstelling in het vijandelijk vuur.

Elke batterij moet al hare stukken onder alle omstandigheden zoo snel mogelijk in de stelling brengen. Daarom moet op beschadigingen en verliezen, welke de beweging der stukken niet geheel en al onmogelijk maken, niet gelet worden. Is een stuk niet meer marschvaardig, dan geeft de sectiecommandant de noodige bevelen, doch rukt met het andere stuk zijner sectie in de stelling. De stukscommandant van het achtergebleven stuk doet dit ten spoedigste volgen; soms zal dit met verminderde bespanning, of zelfs door de manschappen alleen, moeten geschieden.

Elke batterij, welke in het vuur staat, moet de uiterste krachten inspannen en gebruik maken van alle hulpmiddelen, welke de beide Staffeln bieden, om het vuur uit hare 6 stukken zonder ophouden voort te zetten. Hetzelfde geldt voor het in marschvaardigen toestand houden der voorwagens.

De sectiecommandanten en de commandanten der Staffeln treffen zelfstandig de noodige maatregelen tot aanvulling en herstelling.

In vreedestijd worden de manschappen zorgvuldig geoefend in het zelfstandig uitvoeren van herstellingen.

Wanneer een batterij zelf niet meer over het noodige tot aanvulling beschikt, doet de afdeulingscommandant door een andere batterij hulp verleen. Dit geschiedt, zoo eenigszins mogelijk, ook ten behoeve van batterijen, niet tot de afdeeling behorende.

Veranderen van stelling.

Het veranderen van stelling mag, zonder toestemming van den bevelhebber, onder wiens bevelen de artillerie gesteld is, niet plaats hebben; desverreicht moet die toestemming gevraagd worden. Wanneer de gevechtstoestand gebiedt onmiddellijk te handelen, wordt het noodige verricht en hiervan kennis gegeven. Dit geldt niet voor geringe veranderingen in de opstelling, welke ten behoeve van betere uitwerking of dekking noodig kunnen zijn.

Het veranderen van stelling onderbreekt de werking. Daarom mag dit slechts plaats hebben, waar het gevechtsdoel het vereischt. Alvorens daartoe over te gaan, wordt met granaten geladen.

Het zal niet altijd vermeden kunnen worden, om batterijen uit het vuur te nemen, ten einde deze elders te doen optreden.

Een afzonderlijk optredende batterij gaat in haar geheel in de nieuwe stelling; bij het vereenigd optreden van meerdere batterijen moet het voorwaarts (terug-) gaan met échelons geschieden. Om bij het veranderen van stelling zoo min mogelijk verliezen te lijden, moet men onbemerkt kunnen opleggen, wat soms geschieden kan door de stukken eerst terug te brengen.

Bij den aanval dient men het *rencontre-gevecht* streng te onderscheiden van den aanval op een reeds ontwikkelden tegenstander.

Het *rencontre-gevecht* ontwikkelt zich uit de diepte der *marschcolonne* tegen een vijand, die zelf nog bezig is zijn opmarsch te verrichten. Hierbij moet de voorhoede aan de haar volgende *hoofdcolonne* tijd en ruimte tot den opmarsch verschaffen; aan de *veldartillerie* valt daarbij de *hoofdrol* toe. Indien het haar gelukt den strijd te voeren, zonder aanzienlijke *infanteriekrachten* in beslag te nemen, dan verschaft zij den bevelhebber de zoo gewenschte *vrijheid* in zijne besluiten. Om den aanval te kunnen doorvoeren, moet de *vijandelijke artillerie* tot *zwijgen* gebracht worden; *snelheid* van beweging en *snel inschieten* verzekeren hierbij het overwicht. Deze opdracht is gemakkelijker uit te voeren, naarmate de opmarsch der eigen troepen verder gevorderd is dan die des vijands. Heeft de tegenpartij te dezen opzichte een voorsprong, of is zij reeds gedeeltelijk in stelling, dan moet de beslissende *geschutstrijd* — indien dit met het verzekeren van den opmarsch van het *gros* vereenigbaar is — uitgesteld worden, totdat men ongeveer hetzelfde aantal *vuurmonden* tegenover de *vijandelijke* kan stellen.

De aanval op een reeds ontwikkelden tegenstander of op een tot verdediging voorbereide stelling eischt, dat de opmarsch, in hoofdzaak, vóór den aanvang van den strijd volbracht is en dat in ieder geval de *hoofdmacht* der *artillerie* ter plaatse is. Ook hier moet men de meerderheid in het vuur trachten te verkrijgen, waartoe, zoo mogelijk, alle batterijen in werking worden gebracht. De bezwaren, welke er aan verbonden zijn, een door het *vijandelijk vuur* bestreken vlakke te overschrijden, kunnen er toe leiden van de *duisternis* gebruik te maken om de *vijandelijke stelling* te naderen. Daags te voren rukt men tot aan de uiterste grenzen van het *vuurbereik* der tegenpartij vooruit en stelt de batterijen in de te voren verkende en voorbereide stelling op, om den *volgenden dag* met het *eerste morgenlicht* het vuur te openen. De afstand, waarop de eerste stelling van den vijand verwijderd is, verschilt naarmate van het terrein en de bedoelingen der *gevechtsleiding*; is deze te groot om het *vijandelijk geschut* tot *zwijgen* te brengen, dan moet later tot op *werkzamen kanonvuurafstand* vooruitgegaan worden. Zoodra de overhand in den *geschutstrijd* verkregen is en de bevelhebber bepaald heeft, welk deel der *vijandelijke stelling* hij wil aanvallen, moet daarop een *overstelpend* en zoo mogelijk *omvattend geschutvuur* gericht worden, terwijl een deel der batterijen de *vijandelijke artillerie* — voornamelijk die *vuurmonden*, welke het *aanvalsterrein* kunnen *beschieten* — in *bedwang* houdt. De *hoofdmacht* blijft den *infanterie-aanval* ondersteunen, ook als *nieuw optredende* of den strijd wederom opnemende, *vijandelijke batterijen* het vuur op de *artillerie* mochten richten. Het verdient *aanbeveling* uit *zijwaarts gelegen* *positiën* het *aanvalspunt* te *beschieten*, daar men dan niet van stelling

behoeft te veranderen, alvorens de eigen aanvallende troepen (tengevolge van het niet meer onderscheiden van vriend en vijand, de spreiding der projectielen, de moeilijke waarneming, enz.) gevaar zouden loopen. Zoodra dit geval zich zou kunnen voordoen, wordt het achter de stelling gelegen terrein onder vuur genomen, om de nadering van reserves te bemoeilijken.

De hoogere artilleriecommandanten moeten hierbij voor een goede rolverdeling zorgdragen; daartoe moeten zij de bedoelingen van den algemeenen commandant kennen en den gevechtstoestand juist beoordeelen.

Om den aanval der infanterie te vergemakkelijken verdient het aanbeveling deze troepen *door enkele batterijen* tot op den kortsten, meest werkzaam afstand te doen begeleiden. De hieraan verbonden moreele uitwerking weegt ruimschoots op tegen de verliezen, welke die batterijen dientengevolge lijden zullen.

De eerste vervolging geschiedt door vuur, waartoe het geschut in ruime mate bijdraagt. Een deel der artillerie rukt, zoodra de zege bestreden is, in allerijl in de genomen stelling om de infanterie, bij een poging tot herovering, te ondersteunen. Hier moet de artilleriecommandant, ook zonder bekomen bevel, zelfstandig weten te handelen. Zoodra de vijand buiten het meest werkzame vuurbereik geraakt, volgt de hoofdmacht der artillerie, overstelpt den tegenstander met vuur en belet hem de geslagen afdeelingen te verzamelen. Indien de infanterie-aanval mislukt, moet de artillerie, voornamelijk die batterijen, welke de vijandelijke stelling het meest genaderd zijn, de terugwijkende infanterie opnemen en de vervolging afwijzen.

De verdediging.

Ook als de stelling kunstmatig versterkt is, verdient het innemen van een voorbereidende stelling in den regel aanbeveling. Daardoor alleen is men zeker, dat de artillerie den aanval in de juiste richting tegemoet treedt en voorkomt men onnoodige veranderingen van stelling; ook verbergt men de eigen maatregelen en plannen daardoor zoolang mogelijk en op de meest doeltreffende wijze voor den vijand. Zoodra de aanvalsrichting des vijands bekend is en zoo mogelijk vóórdat zijne batterijen zijn opgereden, wordt de stelling door de artillerie bezet.

De verdediger late zich de voordeelen niet ontgaan, welke voortspruiten uit een nauwgezette verkenning der artilleriestelling, uit het verbeteren der begaanbaarheid in de stelling en het bepalen van de afstanden tot verschillende punten in het voorterrein, vooral van die, welke aan de tegenpartij gunstige artillerie-opstellingen kunnen bieden.

Bij het ter verdediging voorbereiden van stellingen is een ruim gebruik van aarddekkingen voor de vuurmonden en de bedieningen te maken; is voldoende tijd voorhanden, dan tracht men door het nederleggen van heggen en boomen het uitzicht te verbeteren. Verder wordt aanbevolen het maken van maskes en het gereed stellen van een groote hoeveelheid munitie in de onmiddellijke nabijheid der stukken.

Het vuur zal gewoonlijk op bevel van den algemeenen commandant geopend worden. Het te vroegtijdig openen van het vuur op te groote afstanden of op te kleine afdeelingen, moet vermeden worden; men vergemakkelijkt daardoor onnoodig 's vijands verkenning van de stelling.

De strijd wordt gewoonlijk het eerst tegen de artillerie des aanvallers opgenomen — om de vereischte meerderheid in het vuur te verkrijgen gewoonlijk door de geheele verdedigende artillerie —; eerst wanneer de vijandelijke infanterie ten aanval vooruitgaat, moet de artillerie zonder op het geschutvuur van den tegenstander acht te geven, haar vuur daarop richten. *Dit vuur blijft verder hoofdzaak*, hoewel men er naar streven moet tevens de vijandelijke artillerie te blijven bezighouden.

Mocht reeds vóór het begin van den infanterie-aanval blijken, dat de geschutstrijd geen kans op een goeden uitslag biedt, dan kunnen de batterijen zich, op bevel van den algemeenen commandant, tijdelijk aan het vijandelijk vuur onttrekken. Zoodra de tegenpartij echter tot den beslissenden aanval vooruitgaat, moeten alle batterijen, ook zonder daartoe bijzonderen last te ontvangen, het vuur op de vijandelijke infanterie richten. Gelukt 's vijands aanval, dan zal een deel der batterijen het oprukken naar de stelling door de vijandelijke artillerie trachten te beletten, terwijl de andere haar vuur tegen de in de stelling doorgedrongen infanterie richten, om in vereeniging met de reserves den vijand weder daaruit te verdrijven. Dit is een der gevechtmomenten, waarin *onvervaard standhouden, tot het laatste oogenblik, geboden en zelfs dan in de hoogste mate eervol is, als het tot verlies van vuurmonden zou leiden.*

De vervolging.

Wanneer de hoofdaanval gelukt is en de batterijen in de vijandelijke stelling aangekomen zijn, moet *in het bijzonder de veldartillerie, zonder enig voorbehoud, gebruikt worden om, door de vervolging, de vruchten van de overwinning te plukken*; zij leent zich hiertoe het beste, daar zij snelheid met vuurkracht vereenigt. De vervolging wordt in den regel ingeleid, doordien de overwinnaar over de geheele linie voorwaarts gaat; deze beweging moet voortgezet worden, zoolang de krachten der troepen het maar eenigszins veroorloven. Hierbij moet in de eerste plaats *de geheele artillerie in werking gebracht en gehouden worden*; zij moet den vijand zoo mogelijk tot op den meest werkzamen afstand naderen, door haar massa-vuur hem het innemen van nieuwe stellingen beletten en zijne nog geordend terugtrekkende colonnes tot oplossing brengen. Dit is zelfs tot op de grootste afstanden geboden; het zal soms aanbeveling verdienen het vuur op de verst verwijderde colonnes te richten, omdat deze het gemakkelijkst tot algeheele wanorde te brengen zijn.

Bij een dergelijk optreden zal het organiek verband niet altijd bewaard kunnen worden; dit doet echter minder ter zake, snel voorwaarts gaan is de

eenige eisch en alle middelen, welke daartoe kunnen strekken, zijn geoorloofd. Bevelen tot het veranderen van stelling kunnen in dat geval niet gegeven worden, de besluitvaardigheid der aanvoerders — zelfs van de batterijcommandanten — komt hier tot haar recht.

Flankeerend vuur is hierbij zeer werkzaam. Rijdende artillerie, in vereeniging met cavalerie, is het meest geschikt om een druk op de terugtochtslijn uit te oefenen.

De terugtocht.

Bij het afbreken van het gevecht of bij een ongunstigen afloop daarvan kan de artillerie bijzondere diensten bewijzen, doordien zij — zonder het verlies harer stukken te vreezen — den vijand met vuur overstelpt.

In open terrein is het *haar* alleen gegeven het vuur van den vervolger zoo vèr van hare, zich onder zoo bezwarende omstandigheden vormende marschcolonnen verwijderd te houden, dat een ordelijke afmarsch mogelijk wordt. Stellingen achter *défilés* en die, waaruit de terugtocht, ongezien voor den vijand, plaats hebben kan, verdienen de voorkeur. Er moet met de meeste nauwgezetheid voor gezorgd worden, dat steeds een voldoende hoeveelheid munitie voorhanden is, de terugtochtswegen behoorlijk verkend zijn, en zoo mogelijk van meerdere parallelwegen gebruik gemaakt wordt om een nieuwe stelling te bereiken, terwijl de aandacht voortdurend op de beveiliging der flanken gericht moet zijn. Indien geschikte flankstellingen bezet kunnen worden, dan vergemakkelijken deze den terugtocht in hooge mate, daar zij den vijand tot tijdroovende frontveranderingen noodzaken. De groote afstand, welken de troepen, voor de bezetting dier stellingen vereischt, te doorloopen hebben, doet de rijdende artillerie daarbij het meest op hare plaats zijn.

Rijdende artillerie in vereeniging met zelfstandige cavalerie.

Hier is de rijdende artillerie bestemd zoowel om het offensief vermogen der cavalerie te verhoogen, als om haar de noodige vuurkracht voor de verdediging te kunnen schenken; zij moet de vereischte beweegbaarheid bezitten om de cavalerie steeds te volgen en zóó geoefend zijn in het schieten, dat zij zelfs gedurende het meestal zeer snel verloopende gevecht der cavalerie nog uitwerking kan verkrijgen. Bij den verkenningsdienst der cavalerie moet zij den weerstand des vijands in bezette oorden of *défilés* breken of omgekeerd het weerstandsvermogen in die stellingen verhoogen.

Bij het gevecht van cavalerie tegen cavalerie moet de artillerie zoo vroeg mogelijk in stelling zijn om eerst de ontwikkeling en daarna den aanval der ruitery te steunen. Zijwaarts der ten aanval rukkende cavalerie opgesteld, kan zij niet alleen tot onmiddellijk vóór den schok het vuur voortzetten, doch bovendien een omvatting van den vleugel, waarop zij geplaatst is,

beletten. Zoo mogelijk moet hare stelling tegen een directen aanval gevrijwaard zijn, doch ook hier gaat uitwerking vóór dekking.

De voorhanden batterijen moeten lokaal vereenigd zijn: 1°. om de bewegingen der cavalerie niet door een groot aantal schootslijnen te belemmeren; 2°. omdat, bij den korten tijd, welke beschikbaar is, vereeniging van het vuur slechts uit één stelling mogelijk is; 3°. omdat meerdere opstellingsplaatsen ook meerdere maatregelen voor onmiddellijke beveiliging der artillerie noodzakelijk maken. Verandering van stelling zal, wegens het snel verloop van den strijd, bijna altijd uitgesloten zijn. Zoodra de vijandelijke cavalerie zich binnen het vuurbereik bevindt, moet, ongeacht het vijandelijk artillerievuur, het vuur daarop gericht worden; zoolang de eigen cavalerie nog niet tot den aanval gereed is, moet de artillerie trachten het vuur tot zich te trekken.

Na den schok wordt, tenzij nieuwe ruiterscharen opdagen, het vuur op de vijandelijke batterijen overgebracht; men blijve de aandacht intusschen steeds op het cavaleriegevecht vestigen om van elke gelegenheid tot ingrijpen gebruik te maken. Gelukt de aanval, dan volgt de artillerie haar cavalerie om het verzamelen des vijands te beletten en hem met vuur te vervolgen. Is de aanval afgeslagen, dan moet de artilleriecommandant beslissen of zijne batterijen moeten standhouden, dan wel in een opnamestelling moeten teruggaan, daar de tijd te zeer dringt om bevelen af te wachten. Zoo ergens, dan is hier besluitvaardigheid op haar plaats.

De algemeene beginselen, waarmede bij het gebruik der veldartillerie in het gevecht rekening gehouden moet worden, luiden in het Duitsche en het Nederlandsche reglement in hoofdzaak hetzelfde. Deze zijn:

1°. de artillerie moet op het slagveld steeds in massa optreden (1) (D. § 264. Handleiding § 27 vgg.);

2°. er wordt geen artillerie in reserve gehouden (2) (D. § 321. Handleiding § 78.);

3°. artillerie, welke in stelling staat, mag zonder bepaalden last niet teruggaan. Deze bepaling blijft ook van kracht:

a. wanneer de voorhanden munitie vershoten is (D. § 268. Handleiding § 22.);

b. wanneer, ten gevolge van geleden verliezen aan personeel of materieel, het vuur tijdelijk gestaakt moet worden (D. § 268. Handleiding § 30.);

(1) Men spreekt van een artillerie-massa, wanneer meerdere batterijen onder éénhoofdige leiding haar vuur op bepaalde, door de hogere troepenleiding aangegeven en door den gevechtstoestand geboden doelen concentreeren. Zij behoeven daarbij niet lokaal, d. i. in eene stelling vereenigd te zijn.

(2) In verband hiermede klinkt het eenigszins vreemd, dat aan het korps rijdende artillerie, indien dit niet aan een cavalerie-brigade of aan eenige andere zelfstandige brigade of divisie is toegevoegd, de naam van artillerie-reserve van het veldleger wordt gegeven. (Oorlogs-organisatie van het leger, bladz. 248.)

c. wanneer de stukken gevaar loopen door den vijand genomen te worden (D. § 332. Handleiding § 23.);

4°. de artillerie moet zoo noodig, geheel of ten deele, binnen het bereik van het meest werkzaam vijandelijk infanterievuur, en trots de grootste verliezen, bij den aanval de infanterie begeleiden, bij de verdediging in de stelling standhouden (D. §§ 266 en 324. Handleiding §§ 52, 110 en 138).

Wij gelooven, dat, *voornamelijk bij den aanval*, aan de woorden »zoo noodig» bijzondere aandacht geschonken moet worden. De verdedigende artillerie toch, die slechts hoogst zelden in de voorste linie zal opgesteld worden, welke bovendien gewoonlijk eenige dekking — natuurlijke of kunstmatige — tegen het vijandelijk vuur zal hebben en allicht ongezien weder in de stelling gebracht kan worden — indien zij die met het oog op 's vijands overmacht tijdelijk ontruimd heeft — bevindt zich in een gansch anderen toestand dan de artillerie des aanvallers, die (volgens § 110 Handleiding) dikwijls genoodzaakt zal worden om op afstanden beneden 800 M., *ter hoogte van de tirailleurlinie, in batterij te komen.*

Wanneer een dergelijke handelwijze door de omstandigheden geboden wordt, d. w. z. wanneer de artillerie op grooteren afstand de vereischte uitwerking, om welke reden dan ook, niet zou kunnen teweegbrengen, dan zwijgen natuurlijk alle andere overwegingen en moet die stelling, zij het ook onder de grootste verliezen, worden ingenomen.

Wanneer echter de vereischte uitwerking wel van een achterwaarts gelegen punt verkregen zou kunnen worden, doch men zich uitsluitend ter wille van den moreelen steun, die daardoor aan de aanvallende infanterie verstrekt wordt, aan het hevigst infanterievuur gaat blootstellen, dan zal men o. i. daartoe niet mogen overgaan, tenzij men de overtuiging bezit, dat zonder die handeling de zege niet te behalen was.

Het schouder aan schouder strijden met de infanterie, het door de artillerie begeleiden van den infanterie-aanval is, sinds het verschijnen van KRAFT's *Militärische Briefe* zoozeer mode geworden, dat velen zich een aanval zonder een dergelijke begeleiding bijna niet meer zullen kunnen denken. De vrees is dus niet ongewettigd, dat daartoe in den oorlog wellicht meermalen uit gewoonte zal worden overgegaan, ook als de *noodzakelijkheid* daartoe niet bestaat. Hiertegen meenen wij te moeten waarschuwen.

In deze meening staan wij niet alleen, daar in den laatsten tijd in de militaire literatuur reeds van meer dan een zijde tegen een dergelijk gebruik gewaarschuwd is.

Zoo schrijft bijvoorbeeld VON SAUER in zijn *Gefechtslehre und Wurfffeuer* (waar hij onder de voordeelen van het gebruik van het worp vuur te velde o. a. opgeeft, dat men daarmede den infanterie-aanval tot op het laatste oogenblik ondersteunen kan): »Wel werd ook tot nu toe het voorwaarts gaan der infanterie door geschutvuur ondersteund, doch opdat dit genoegzaam

kon geschieden, was men niet zelden genoodzaakt de artillerie te doen opleggen om haar de aanvallende beweging te doen medemaken. Het is bekend, dat hierdoor niet alleen het vuur onderbroken werd, juist op het oogenblik, dat zulk een pauze het minst gewenscht was, doch gij weet ook, dat die »schneidige Drang" naar voren zeer licht verliezen medebracht, die de overwinning, welke hij hielp behalen, tot een Pyrrhuszege moesten stempelen."

Zoo lezen wij in de *Jahrbücher*, Juli 1890:

»Ob die Artillerie, insbesondere jene der den Hauptangriff ausführenden Division, noch näher als mindestens 1000 M. von feindlicher Infanterie entfernt, wiederholt neue Feuerstellungen (mit einer Abteilung oder mit einzelnen Batterien) zu nehmen hat, hängt von den besonderen Verhältnissen ab. Seither empfahl es sich um den Angriff der Infanterie zu erleichtern, ihr Vorgehen durch einzelne Batterien bis auf nächste, wirksamste Entfernung begleiten zu lassen (Ex. R. N°. 324). Nachdem aber, seit erscheinen dieses Reglements, die Feuerkraft der Infanterie so wesentlich gesteigert worden ist, wird ein *Herangehen der Artillerie an die feindliche Infanterie bis auf 1000 M. oder weniger Entfernung, voraussichtlich viel häufiger zur Vernichtung der Artillerie, als zum Vorteil des Infanterie-Angriffs gereichen*, und deshalb wohl nur selten zu empfehlen sein. Denn einer intakten feindlichen Infanterie gegenüber wird die Artillerie, wenn sie eine so nahe Feuerstellung nicht unbemerkt vom Feinde erreichen und besetzen kann, voraussichtlich kaum zum Abprotzen, geschweige Einschiessen, gelangen."

Eindelijk leest men in het Juli-nummer van het *Archiv für die Art. und Ing. Offiziere des deutschen Reichsheeres*, 1890:

Zunächst ist die Artillerie vorzugsweise die Waffe des Fernkampfes. Ihre Kraft bemisst sich, wie wir sahen, nach der Geschützzahl, der Treffgenauigkeit und der Feuergeschwindigkeit. Ihre Wirkung vermindert sich nicht nur bei Zu- sondern auch bei Abnahme der Entfernung, in letzterem Falle ausschliesslich wegen ungünstiger Lage der Stellung oder grosser Verluste durch das feindliche Feuer oder aus beiden Gründen zugleich.

Hiernach ergeben sich die Zersplitterung der Artillerie und ihr Vorgehen auf zu nahe Entfernungen als direkte Verletzungen jener Grundsätze, welche sich nur durch bestimmte höhere Rücksichten rechtfertigen lassen, wie z. B. durch die begründete Nothwendigkeit einen Infanterieangriff bis auf die nächsten Entfernungen durch einzelne Batterien zu begleiten, die beim Nichtgelingen des Sturms im Voraus dem Untergange geweiht sind.

In den Kreisen der anderen Waffen ist der falsche Gesichtspunkt einiger Taktiker sehr verbreitet, welche für die Gefechtsverwendung der Artillerie ein ähnliches Verfahren verlangen, wie es die Infanterie anwendet. Dieser Gesichtspunkt geht hauptsächlich von dem Satze aus, dass Infanterist und Artillerist, als Streiter ein und derselben Armee, auch Schulter an Schulter stehen müssen, denselben Gefahren des Schlachtfeldes ausgesetzt, und dass

auch da, wo eine grössere Annäherung an den Feind die Wirkung des Artillerie-Feuers nicht vermehren kann, eine solche dennoch zur moralischen Unterstützung der Infanterie stattfinden müsse. Aber die Sache ist die, dass der Artillerist, für sich genommen, gar kein Streiter ist; seine kriegsgerische Individualität geht in der des Geschützes unter. Wenn man daher den Artilleristen in Bezug auf die Gefahren des Schlachtfeldes auf gleiche Linie mit dem Infanteristen stellt, so thut man dies auch mit dem Geschütz selbst, dessen nutzloser Verlust immer als taktisch widersinnig gegolten hat und gelten wird. Ausserdem stellt die gleiche Nähe des Feindes den Artilleristen und Infanteristen nicht auf die gleiche Linie der Gefahr. Bis zum letzten Augenblick, der dem Sturm vorhergeht, kann der Infanterist noch das Gelände benutzen, während an die Deckung einer ganzen am Nahkampf unmittelbar theilnehmenden Geschützlinie überhaupt nicht zu denken ist. Alles dies schliesst freilich die Nothwendigkeit, in bestimmten Fällen ganze Batterien der Vernichtung auszusetzen nicht aus, aber ein solches Opfer muss mit vollem Bewusstsein, kraft bestimmter allgemein taktischer Grundsätze gebracht werden, nicht im Namen einer abstrakten, falsch verstandenen Gerechtigkeit, die verlangt, dass der Artillerist, wenn auch als Kanonenfutter, durchaus fälle, wo der Infanterist fällt (1).

5°. Teruggaande bewegingen moeten steeds in stap begonnen worden. (D. § 268. Batterijschool II Ged. § 51.)

Terwijl het Nederlandsche reglement tot toelichting hiervan nog zegt: »later kan de draf worden aangenomen, ten einde het vuur der achterwaarts opgestelde troepen niet te maskeeren,» leest men in het Fransche reglement (titre III en IV § 323): »elle conserve en général cette allure (de stap) jusqu'à ce qu'elle ait dépassé la première ligne d'infanterie qui est en arrière d'elle.» Wij gelooven, dat de laatste bepaling meer dan de eerste in overeenstemming is met de gedachte, welke aan het in stap teruggaan ten grondslag ligt, namelijk het vermijden van den nadeeligen invloed, welke het uitvoeren dier beweging in draf of in galop op het moreel der achterwaarts van de artillerie opgestelde troepen kan uitoefenen (2). De in eerste linie strijdende troepen zullen, althans in deze phase van den strijd, wel altijd voorwaarts van de artillerie zijn opgesteld; hoewel zij oogenblikkelijk zullen bespeuren, dat zij niet langer door het geschutvuur gesteund worden, zullen zij dus het teruggaan der batterijen niet zien en kan het dientengevolge ten opzichte van hen onverschillig zijn of die beweging in een meer of minder snellen gang wordt uitgevoerd. Op de achter de artillerie staande troepen echter, welke in dit geval juist zulk een zware taak te vervullen hebben, omdat zij niet alleen de voorwaarts

(1) Generaal A. BAUMGARTEN, in het Maartnummer van het *Russische Artillerie-Tijdschrift* (*Archiv für die Art. und Ing. Offiziere des Deutschen Reichsheeres*, Juli 1890).

(2) Wij bespreken hier alleen den invloed, welchen het teruggaan der artillerie op de andere wapens kan hebben. Afgescheiden daarvan zou het met het oog op het »in de hand houden» der stukrijders, en voor het bewaren van de vereischte kalmte in de batterij, toch reeds gewenscht zijn elke teruggaande beweging in stap te beginnen.

opgestelde afdeelingen opnemen, doch bovendien den vijand zoolang mogelijk tegenhouden moeten, zal het een zeer ongunstigen invloed uitoefenen, wanneer de terugtrekkende batterijen hen in sterken gang naderen; zij zullen allicht aan een vlucht denken en door den demoraliseerenden invloed, welken zij dientengevolge ondervinden, zeer goed in die beweging kunnen worden medegesleept. Om die reden verkiezen wij het Fransche voorschrift boven het Nederlandsche.

(Slot volgt.)

NAAR AANLEIDING DER ONTWERPWET TER REGELING VAN DEN KRIJGSDIENST.
DE FORMATIE DER DEPOTTROEPEN IN VERBAND MET
DEN VERKORTEN DIENSTTIJD.

De ontwerpwet ter regeling van den krijgsveld, die op staatkundig gebied de gemoederen zoozeer in beweging brengt, is in de militaire kringen met kalmte beoordeeld.

In het algemeen is dit een gelukkig verschijnsel te achten, de houding van het officierskorps verdient in dit opzicht waardeering. Geen militaire kringen om de hartstochten in beweging te brengen, met generaals tot woordvoerders, gelijk soms elders; de behandeling van het onderwerp had bijna uitsluitend uit een nationaal oogpunt plaats.

Toch is de vraag gewettigd, of aan de militaire eischen wel alle aandacht is geschonken en of in dit opzicht geen verbetering is te verkrijgen.

Op militair gebied heeft de eenige strijd geloopt over het verkieslijke van een stelsel van meer algemeen oefenplicht met meer beperkten dienstdag onder de wapenen.

De geringe toenadering, die de Staatscommissie daarvoor betoonde, door een steeds aanwassend contingent met korte oefening voor te dragen, werd door de Regeering in nog mindere mate aan den dag gelegd, aangezien zij geen verdere uitbreiding daarvan voorstelde. In het navolgende zullen we echter de vraag behandelen of ook de Regeering niet in dit opzicht nog te veel op twee gedachten is blijven hinken.

Vrij algemeen, bijna eenstemming is het de overtuiging in het leger — het »non possumus' ten opzichte van korter oefening in de Vereeniging ter beoefening der krijgswetenschap uitgesproken, pleit daarvoor — dat men zich, zij het ook noode, den korteren tijd voor eerste volledige oefening moet getroosten daar, waar naar ieders gevoelen voor de vorming van den soldaat bij de troepen te voet twee zomers en een winter zoo gewenscht zijn. Het vele goede, dat de wet overigens bevat, is de reden dezer concessie.

Woekerende met den tijd, kan door eene stelselmatig geleide, degelijke opleiding, wellicht op het voetspoor van Denemarken en Zwitserland, veel

verkregen worden. Als beginsel zal dan in de eerste plaats moeten gelden dat de oefentijd, die in het leger wordt doorgebracht, als een leerschool, een cursus op militair gebied is te beschouwen, welke men in het belang van de weerbaarheid der natie doorloopt; terwijl, om daartoe bij te dragen, begrippen, gelijk tot dusver gehuldigd, ingevolge welke men tracht zich op de gemakkelijkste wijze aan den opgelegden lastpost te onderwerpen, ter zijde dienen te worden gesteld.

Beschouwingen omtrent eene wet zoo ingrijpend als de onderhavige, vorderen uitsluiting van de details, te meer daar het er hier eene geldt, met welker wording men zich 20 jaren lang op verschillende wijzen heeft bezig gehouden en die met de meeste zorg en nauwgezetheid is uitgewerkt.

In het navolgende zullen wij ons alleen tot de behandeling der depotformatiën bepalen, zijnde dit het hoofdonderwerp der wet, dat, naar wij vermeenen, bij eventueele aanneming, in de toekomst tot overwegende bezwaren aanleiding zal geven.

Daar het beoordeelen van de ontwerpwet eenige studie en vaardigheid vereischt om het verband, dat tusschen de verschillende bestanddeelen van het leger bestaat, op te sporen, willen wij trachten in de eerste plaats een meer gemakkelijk overzicht van het te behandelen onderwerp te geven.

Terwijl de depots voor de troepen te paard en de genietroepen uit volleerde dienstplichtigen (dpl.) der oudere lichtingen (L.) bestaan, worden voor de geheele infanterie en vestingartillerie *uitsluitend* daarvoor aangewezen dpl. voor korte oefening (K. O.) bestemd, welke eene afzonderlijke oefening verkrijgen en in afgescheiden afdelingen vereenigd worden.

Behalve een jaarlijksch contingent, dat tot een maximum van 13.200 man ter volledige oefening bij het leger kan worden ingelijfd, worden voor laatstbedoelde depottroepen elk jaar hoogstens 2500 man bestemd; de overigen, in de termen van dienstplicht vallende, zullen tot de aanvullingsreserve behooren, die in tijd van vrede niet geoefend wordt, maar in oorlogstijd bij jaarklassen wordt opgeroepen. De jaarlijksche toegang tot de aanvullingsreserve wordt geschat op ongeveer 2500 man, door loting daarvoor aangewezen, en ruim 13.000 man, die om verschillende redenen definitief voor den dienst in tijd van vrede zijn vrijgesteld. Door voorafgaande voorbereiding zal die aanvullingsreserve gesplitst worden voor $\frac{2}{3}$ in troepen- en voor $\frac{1}{3}$ in arbeiderformatiën; eerstbedoelde is ter geleidelijke aanvulling der depots gedurende den oorlog bestemd.

Voor zoover de depottroepen met korte oefening hierbij betrokken zijn, geeft het ontwerp de volgende organisatie aan.

9 regimenten *veldinfanterie*, elk sterk:

Op vredesvoet:

4 veldbat. van 4 comp. à 48 dpl.

1 kern-depotcomp. à 179 dpl. (K. O.), overeenkomende met 11 van elke veldcompagnie;

Op oorlogsvoet:

4 veldbat. van 4 comp. à 212 dpl. (1ste—5de L.)

1 depotbat. » 4 » » 313 » (1ste—8ste L.) K. O.

2 reservebat. » 4 » » 233 » (6de—8ste L.)

12 bataljons vestinginfanterie te samen 46 comp.

Op vredesvoet:

46 comp. à 45 dpl. en 10 dpl. K. O.;

Op oorlogsvoet:

46 vestingcomp. à 305 dpl. (1ste—8ste L.)

12 depotcomp. » 243 » (1ste—8ste L.) K. O.

12 bataljons vestingartillerie te samen 45 comp.

Op vredesvoet:

45 comp. à 37 dpl. en 8 dpl. K. O.

Op oorlogsvoet:

45 vestingartillerie comp. à 253 dpl. (1ste—8ste L.)

11 depot » » » 241 » (1ste—8ste L.) K. O.

We merken hierbij op, dat ter verkrijging van een gemakkelijk overzicht het bataljonsverband bij de vestingtroepen, dat hier tot de zaak niets afdoet, achterwege is gelaten.

Evenals de troepen met volledige oefening gaan die met korte na acht jaren in de landweer over. Deze vijfjarige dienst wordt voor laatstbedoelde categorie echter niet in de local georganiseerde landweer-bataljons volbracht, maar in afzonderlijke, bij mobilisatie eerst te vormen afdeelingen.

Blijkens art. 164 1ste alinea zal de duur der oefening van de depottroepen (K. O.) drie maanden bedragen. Herhalingsoefeningen hebben voor deze niet plaats (art. 171).

Buiten eenig vrijwillig kader, dat ingevolge de organisatie daarvoor beschikbaar wordt gesteld, rekt het ontwerp op het volgende dienstplichtig kader bij mobilisatie der depotcompagnieën:

veld-depotcomp. 1 Lt. 5 serg. 5 korp. op 300 man.

vestinginfanterie-depotcomp. 1 » 1 four. 5 » 4 » » 230 »

vestingartillerie-depotcomp. 1 » 1 » 6 » 6 » » 225 »

Het regeeringsvoorstel verschilt in zoover van dat der Staatscommissie, dat laatstgenoemde in vrede geen afzonderlijke kern-depotcompagnie bij ieder regiment infanterie verlangde, maar de dpl. met K. O. (11 per comp.) bij de veldcompagnieën wilde africhten, gelijk de Regeering nu ook nog ten opzichte der vestingtroepen voorstelt.

De 9 depotcompagnieën, als kern bij de regimenten infanterie te formeeren, worden gestationeerd:

3 's-Hage, 1 Leiden, 1 Delft, 1 Gouda, 1 Woerden en 2 Amsterdam.

In de toelichting der wet wordt verder meegedeeld, dat de dpl. K. O. voor

de regimenten veldinfanterie (waarvan de sterkte $\frac{2}{3}$ van het contingent van 2500 man bedraagt) *achtereenvolgens* in drie gedeelten bij hunne depots zullen opkomen, om de bezwaren van kazerneering en instructie bij gelijktijdige opkomst te voorkomen. Bij de compagniën der vestingtroepen wordt die maatregel onnoodig geoordeeld.

Tot het achtereenvolgens oproepen is de Regeering geleid door de omstandigheid, dat inlijving der dpl. met K. O. bij de veldcompagniën storend zou werken op den gang van den dienst en van de instructie van het overige personeel.

Toch blijkt uit het slot der toelichting van art. 164 1ste lid dat men, zoo noodig, de dpl. met K. O., voor zooveel ze daarvoor voldoende geoefend zijn, wil detachceeren bij de gewone compagniën, mede ten einde tot vermeerdering van de sterkte van die onderdeelen te dienen, in den zin als zulks door de Staatscommissie is beoogd.

Het bovenstaande geeft alzoo een overzicht der formatie en oefening der depottroepen; alleen zij hier nog bijgevoegd dat geene verdere aansluiting der aanvullingsreserve met de depottroepen in het ontwerp voorbereid wordt.

De eerste klasse dezer reserve, uit de 5 jongste jaren bestaande, wordt op eene sterkte van 46.000 man geschat.

De ontworpen organisatie beschouwende van het standpunt van oefening en troependienst, blijkt dat de compagniën veldinfanterie gedurende het grootste gedeelte van het jaar eene sterkte van *hoogstens* 48 soldaten zullen hebben. De enkele vrijwilligers zijn met het oog op afwezige dpl. en op hen, die tot kader worden opgeleid, buiten beschouwing te laten; alleen gedurende twee maanden van het jaar, tijdens de herhalingsoefeningen, kan de presente sterkte tot 90 stijgen, hoewel op niet veel meer dan 80 soldaten valt te rekenen. Van Februari—Juni, gedurende de elementaire oefeningen, blijven 24 dpl. der vorige lichte als blijvend gedeelte achter. Wij vermeenen dan ook niet te veel te betoogen, wanneer we zeggen dat een veldbataljon met eene uitrukkende sterkte van 150 man (nominaal 192 dpl.) in eene zeer ongunstige conditie zal verkeerren, zelfs tijdens de herhalingsoefeningen, als de sterkte ruim 300 man bedraagt. Onze voor behoorlijke oefening reeds zwakke veldbataljons hebben tot dusver steeds een effectief van minstens 100 man meer in de zomermaanden geteld.

Den eisch der Staatscommissie van tijdelijk hooger effectief erkennende, tracht de Regeering daarin door detachceering (hoogstens een paar weken zal dit kunnen zijn) van geheel vreemde dpl. met K. O., die zoo juist de recruitenschool hebben doorloopen, te voorzien. *Dit palliatief heeft geen waarde hoegenaamd*; het belang van veld- en depottroepen beide brengt mee, het verder buiten beschouwing te laten.

Bij tegenwoordig vergeleken heeft het ontwerp op de sterkte der compagniën van de vestingtroepen geen invloed, maar zal het tusschentijds opkomen van

de dpl. met K. O. zeer nadeelig werken, zoowel op de instructie als op de militaire vorming van het overige personeel. Terwijl men met alle ten dienste staande middelen bezig is om in korten tijd *soldaten* te vormen, komt dan in den loop van den zomer per compagnie een tiental personen binnenvallen, die met het vooruitzicht, dat ze slechts *drie* maanden te dienen hebben en, mobilisatie uitgezonderd, daarna het leger *den rug kunnen toekeeren*, uit den aard der zaak onverschilligheid aan den dag leggen, welke op het overige personeel een hoogst ongunstigen invloed heeft. Het besef van zelfverloochening van de verantwoordelijke commandanten wordt zodoende op eene zware proef gesteld.

Doet de voorgestelde depotformatie dus met het oog op de oefening bij de afdeelingen van veld- en vestingleger voor schadelijke gevolgen vreezen, met de depots zelve is het nog erger gesteld.

Zeer terecht zeide dr. SCHAEPMAN in zijne rede te Amsterdam in *Unitas* in December 11. gehouden, dat de tegenwoordige begrippen van legerorganisatie volwaardige soldaten, behoorlijk geëncadreerd, vorderen en vestigde hij tevens de aandacht op het wenschelijke, uit een maatschappelijk oogpunt, om het beginsel te huldigen dat bij de volbrenging van den krijgspligt, de jongere boven den oudere gaat.

Nagaande in hoever de depotformatiën van het wetsontwerp daaraan voldoen, ziet men dat het *geheele* personeel daarvan bestaat uit manschappen, die slechts *drie* maanden in het leger hebben gediend, om dan nog *acht* jaren, eigenlijk *dertien*, daarbij in oorlogstijd op te treden, voor *verreweg het grootste gedeelte tot aanvulling der veldtroepen, hetgeen meerdere oefening vordert*. Zulks geschiedt niettegenstaande veel beter geoefend en jonger personeel blijvend voor de verdediging der liniën wordt aangewend.

Volwaardige, geoefende soldaten worden het nimmer, zelfs de drie maanden dienst hebben weinig beteekenis; die dienstvervulling is eenzijdig, doordat ze grootendeels buiten het troepenverband plaats heeft, en bevat alleen — men zal het ons moeten toegeven — eene africhting in de recrutenschool, zonder eene bepaalde oefeningsperiode te zijn. Zonder eene enkele herhaling van het geleerde, verwacht het wetsontwerp daar nog gedurende 8, ja 13 jaren vruchten van te plukken.

Is men verantwoord, vragen we, om naar de tegenwoordige begrippen van oorlogvoering dergelijk personeel voor den vijand te brengen? Wel is waar rekt de Regeering op latere oefening der depots na de mobilisatie, maar daartegen zij opgemerkt dat het veldleger wel de eerste verliezen zal lijden en dat, in verband met onzen staatkundigen toestand, weinig tijd voor die oefening zal overblijven. *De omstandigheden voor groote en kleine rijken verschillen in dit opzicht te veel*. Zelfs zullen er gevallen zijn dat, *voordat* eenig verlies geleden is, reeds aanvulling van depottroepen gevorderd wordt. We bedoelen het geval van gedeeltelijk mislukte concentratie van sommige veldbataljons; zonder ons te willen rekenen tot degenen, die dit geval op

allerlei wijze exploiteeren, zijn wij toch van oordeel, dat *geene Regeering zich van die omstandigheid onbewust mag zijn* en heeft ze rekening daarmee te houden, hetgeen nu niet plaats heeft.

Het beginsel dat de jongere in den krijgsplicht den oudere voorgaat, wordt evenmin toegepast, daar de 28jarige gehuwde depot-man spoedig te velde kan trekken, terwijl de jongere, voor volledige oefening ingelijfd, bij het vestingleger zijn ingedeeld; $\frac{2}{3}$ der depottroepen is toch voor de aanvulling van het veldleger bestemd. Het stelsel, gelijk het wordt voorgesteld, geeft niet alleen geen waarborg van deugdelijkheid, *het drukt ook ongelijkmatig.*

Kaderbezetting uit dienstplichtigen bestaat bij de depottroepen uit den aard der zaak *volstrekt* niet. Toch zijn de hiervoren aangegeven cijfers voor de compagnieën aanzienlijk; overplaatsing *na de mobilisatie van geheel vreemd* dienstplichtig kader der veld- en vestingcompagnieën is daarvan het gevolg en dit terwijl deze laatste bij de organisatie slechts spaarzaam geëncadreerd zijn, aangezien 3 of 4 luitenants, 10 onderofficieren en 8 korporaals, minimum-cijfers zijn. Een ernstig verschijnsel achten wij het, dat de veldinfanterie tengevolge der afgifte aan de reserve- en depotbataljons slechts met de helft van haar vrijwillig kader kan uitrukken.

Ook draagt tot den goeden geest en het zelfvertrouwen van een troep onderlinge bekendheid, die als het ware een band vormt, het hare bij. De locale indeeling, in het wetsontwerp overigens wel wat streng doorgedreven, mist men bij de depottroepen.

Hunne waarde bij die der zeer te recht veroordeelde schutterijen vergeleken, staat *daar verre beneden*. Zoowel de dienstdoende als de rustende schutterij bevatten veel vroeger gedienden, de dienstdoende schutterij heeft hare talrijke oefeningen, een band van onderlinge bekendheid vereenigt de verschillende elementen; ook in de kaderbezetting is op betere wijze voorzien.

Daarentegen is het verschil der depottroepen met de aanvullingsreserve, die *niets* heeft geleerd, zeer gering en bestaat dit alleen in een zeer oppervlakkige, eenzijdige recrutenafrichting van korten duur, jaren herwaarts genoten, die, de bewapening nog daargelaten, het Rijk op *f* 80 den persoon is komen te staan. Alleen om het geruststellende bewustzijn te hebben dat *op het papier* alles in orde is, komt ons dit duur gekocht voor.

Het verkrijgen van uitgebreider oefenplicht zonder eenige herhalingsoefening, op eene dergelijk bekrompen wijze opgevat, zal meer schaden dan nut doen; minstens genomen kan het evengoed achterwege blijven en verdient dan op het papier een beter voorbereide aansluiting der geheele aanvullingsreserve aan de bestaande troepenafdeelingen nog de voorkeur, aangezien men dan verplicht is op andere wijze in de depotformatiën te voorzien, gelijk in het wetsontwerp ten opzichte der bereiden wapens en der genietroepen geschiedt.

Onze bezwaren tegen de voorgestelde depotformatie, in het kort, samengevat, zijn :

1°. Ernstige belemmering in den troependienst, zoowel door onvoldoend effectief bij de veldafdeelingen, als door hinderlijke oefening tusschentijds bij de vestingtroepen.

2°. Hoogst onvolledige, eenzijdige recrutenopleiding, zonder verdere herhalingsoefeningen of diensten in eenig troepenverband, voor personeel, dat grootendeels ($\frac{2}{3}$) bestemd is tot eerste en reeds *zeer spoedige* aanvulling der afdeelingen te velde, hetgeen volwaardige soldaten vordert.

3°. Het beginsel, dat de jongere in den krijgspligt den oudere voorgaat, te eenenmale ter zijde geschoven.

4°. Gebrekkige kaderbezetting, niet anders te verkrijgen dan ten nadeele der veld- en vestingcompagnieën.

5°. Gemis aan band door onderlinge bekendheid, in welk opzicht de voorgestelde formatiën bij de schutterijen bepaald achterstaan.

6°. Gemis aan voldoende aansluiting der aanvullingsreserve aan de bestaande afdeelingen.

7°. Drukkend in personeelen last en kostbaar in onderhoud, naar verhouding der te verkrijgen resultaten, die zich alleen op het papier doen gelden.

8°. Overbodig bij de vestinginfanterie, die reeds compagnieën van 305 dpl. telt en bij de verdediging der liniën de reservebataljons en de landweer naast zich heeft.

9°. Belemmerend voor de dislocatie en de kazerneering, zijnde de kerndepotcompagnie in vredestijd van zeer twijfelachtige waarde.

10°. Omslachtig in de formatie, daar waar juist zucht tot vereenvoudiging dient te bestaan.

Het zij verre van ons de invoering der wet op den krijgsdienst te willen tegenwerken ; integendeel vinden we haar in veel opzichten eene groote verbetering, naar welke reikhalzend wordt uitgezien.

Toch achten we het onzen plicht te rechter tijd nog onze stem te verheffen tegen een deel, dat naar onze overtuiging de wet in hooge mate ontsiert en dat bij eventueele aanneming spoedig tot hinderlijke gevolgen en gegronde verwijten aanleiding zal geven.

Te eerder gaan we daartoe over, nu geheel binnen de perken van het ontwerp met slechts geringe wijzigingen eene verandering van overwegende beteekenis te verkrijgen is, die de geopperde bezwaren voorkomt.

Deze wijzigingen zijn in hoofdzaak de volgende :

Art. 23. 2de alinea. »Jaarlijks worden bij het leger ingelijfd :

»2°. ten hoogste 2000 dienstplichtigen (ontwerp 2500), voor korte oefening, bestemd voor de infanterie en vestingartillerie.»

IV. S. 16. D. N°. 3.

Art. 164. 1ste alinea. »De afgeleverde manschappen, voor korte oefening bij het leger ingelijfd, worden voor eerste verblijf onder de wapenen hoogstens *acht* (ontwerp *drie*) maanden in werkelijken dienst gehouden, tenzij wij zulks niet noodig achten.»

Art. 171. Te doen vervallen: *volledige*, waardoor ook het gedeelte voor korte oefening aan de herhalingsoefeningen deelneemt.

■ *Art. 220* luidende: »De dienstplichtigen bij de landweer, die ingevolge art. 23 2°. voor korte oefening zijn ingelijfd, worden niet in de bij art. 219 bedoelde samenstelling der landweer begrepen, doch blijven beschikbaar ter aanvulling van de depottroepen van het leger of voor op te richten landweerdepots.»

Te doen vervallen, aangezien de dienstplichtigen art. 23 2°. dan onder de gewone landweerformatie en *niet meer bij het leger* gevoerd worden.

Art. 226, de opkomst voor herhalingsoefeningen der landweer regelende, welke gedurende 14 dagen kan plaats hebben voor de *vijf* lichtingen, te wijzigen in: *de drie jongste lichtingen gedurende eene week*.

In verband met artt. 241 en 242 bestaat dan nog de vrijheid vrijstelling van herhalingsoefening te verleenen aan het geheele personeel, vroeger voor korte oefening bestemd geweest.

Art. 262, het bijhouden van de registers der aanvullingsreserve regelende, bij te voegen:

»De verdeling bij mobilisatie van het contingent der 1ste klasse van de aanvullingsreserve over daartoe aan te wijzen depotcompagnieën, wordt door Onzen Minister van Oorlog geregeld.»

Ten slotte de redactie-wijziging van enkele andere artikelen, die hieruit voortvloeit.

Als toelichting diene dat het streven op den voorgrond staat den personeelen druk, bij het ontwerp bepaald, niet te verzwaren; alleen eenigszins te verplaatsen en minder ongelijk te doen zijn dan bij het Regeeringsvoorstel, door de beslissing van het lot, het geval is. Door compensatiën wil men tot een equivalent geraken.

De verzwaring in dienst bestaat in *acht*, in stede van *drie* maanden korte oefening en het bijwonen der herhalingsoefeningen door deze categorie van dienstplichtigen. Waar het eene wet geldt, die opheffing der schutterijen beoogt, komt het natuurlijk voor, elementen, gelijk dienstplichtigen met drie maanden oefening, bij het wetsontwerp voorgesteld en bij die schutterij ontegenzeggelijk in waarde achterstaande, uit het leger te weren.

In het oog houdende, dat dergelijk personeel tot eerste aanvulling der verliezen van het veldleger zou dienen en bij partieel mislukte concentratie reeds eerder, is het duidelijk dat het voor depotformatiën geen stof oplevert, nog minder den grondslag daarvoor vormt.

Het in het wetsontwerp voorgestelde maximum-contingent is nominaal 600

voor zeedienst, 13.200 voor volledige en 2500 man voor korte oefening; welk getal van 15.700 in verband met eventueele afkeuringen met ± 1200 vermindert, dus *feitelijk* 14.500 man bedraagt. Dezerzijds vermeent men het tot 14.000 te kunnen terugbrengen, daar de sterkte der vestingcompagnieën van het ontwerp voor vermindering vatbaar is en deze ook in het opzicht van aanvulling niet de hooge eischen der veldcompagnieën hebben te stellen.

De bevolking van het rijk bedroeg in:

1861	ongeveer	3.350.000	inwoners.
1870	»	3.580.000	»
1880	»	4.000.000	»
1890	»	4.500.000	»

In 1861 werd het contingent op 11.000 man gesteld, alzoo ruim $3\frac{0}{100}$ der bevolking; naar die verhouding is dit voor 1890 op 14.000 aan te nemen. Tot dusver bedroeg de diensttijd onder de wapenen bij de troepen te voet voor $\frac{1}{3}$ 12 en voor $\frac{2}{3}$ 17 maanden, gemiddeld alzoo $\frac{46}{3} = 15$ maanden ruim.

Door nu 2000 man eene korte oefening te geven, verkrijgt men: $\frac{1}{3}$ à 8 maanden, $\frac{2}{3}$ à 12 maanden en $\frac{3}{3}$ à 15 maanden of gemiddeld $12\frac{1}{2}$ maand ruim.

Zooals dezerzijds wordt voorgesteld, *vermindert de persoonlijke druk bij eerste oefening met $2\frac{1}{2}$ maand*, bij 1861 vergeleken, daargelaten nog dat de dienst bij de landweer zooveel minder drukkend dan bij de schutterij is.

Was dus in 1861 de druk zwaarder dan nu wordt voorgesteld, in veel sterkere mate was dit bij de voorgestelde militiewetten van 1873 en volgende jaren het geval, *zonder dat men daarbij ooit is willen treden* in eene vermindering van den oefentijd voor een gedeelte van de lichter, als nu (acht maanden) wordt voorgesteld.

De Regeering wenscht het blijvend gedeelte nog 4 maanden onder de wapenen te houden; door de gelijktijdige opkomst der dpl. met K. O. in Februari bestaat er nu gelegenheid het blijvend gedeelte reeds met Mei, dus na drie maanden te ontslaan, omdat het personeel talrijker is.

Het mindere contingent van 500 man heeft juist in de eerste jaren, als de aanwas der bevolking zich niet zoo zeer doet gelden en men verplicht is ter verkrijging van de vastgestelde legersterkte jaarlijks het maximum in te lijven, de meeste waarde. Ook zal de kleinere lichter aanleiding geven om *buiten de loting*, ruimere gelegenheid tot wettelijke toelating in de aanvullingsreserve aan personen te verschaffen, die uit een maatschappelijk oogpunt daarvoor in aanmerking komen.

Heeft men dezerzijds eene ernstiger opvatting omtrent *eerste oefening* dan het ontwerp, op het punt van duur der herhalingsoefeningen willen wij vrijgeviger zijn. In het leger dienen deze tot onderhoud van het geleerde en om aan het niet daarbij betrokken personeel, voornamelijk aan het hogere kader, de gelegenheid te geven om de zoo dringend noodige oefeningen te houden met grooter effectief. Daarvoor behoeven de dienstplichtigen niet te

lang uit hun werkring te worden gerukt, te meer niet daar de ondervinding leert dat met den langeren duur de dienstijver, dus ook het nut dat het Rijk heeft, aanmerkelijk vermindert. De termijn van 35 dagen, tot dusver gebruikelijk, is zonder eenig bezwaar tot 28 dagen terug te brengen.

Wat de landweer betreft, hare herhalingsoefening door de Regeering voorgesteld, in vervanging van een derde herhalingsoefening bij het leger, gelijk de Staatscommissie wenschte, achten we eene verbetering. De druk is dan zwaarder door den ouderen leeftijd, maar daar is in te gemoet te komen door alleen de jongste *drie* lichten op te roepen. Die der oudste, spoedig van militaire verplichting ontheven zijnde, heeft voor het Rijk geen nut meer; terwijl daar, waar de wet aan de legerafdeelingen geen hooger effectief dan de halve oorlogssterkte verschaft, zulks voor de landweer in veel mindere mate noodig is. Echter doet zich hierbij nog eene andere zaak gelden, de herhalingsoefening bij het leger heeft niet dezelfde beteekenis als bij de landweer. Dient zij bij het leger tot onderhoud van het geleerde en is daar om vruchten te dragen zelfs geen te lange tijd gewenscht, bij de landweer zal de leidende gedachte meer moeten bestaan in de behoefte om den onderlingen band en het militaire zelfbewustzijn wakker te houden.

Daartoe is *één* week voldoende, waarin met den trein vervoerd, gemarcheerd en gekampeerd wordt, kortom het werkelijke soldatenleven meer wordt doorgebracht. Dan is het meer als eene ontspanning te beschouwen, in verband waarmede men zijne zaken regelt; aangezien slechts drie lichten daaraan deelnemen, is bij de gelocaliseerde indeeling minder hinder op maatschappelijk gebied te vreezen. Om ieder landweerman eens op te roepen, zal echter jaarlijks $\frac{1}{3}$, in plaats van $\frac{1}{4}$ der bataljons geoefend worden.

Uit een militair oogpunt geeft het voorstel aan de veldcomp agniën jaarlijks 11 dpl. meer (of wanneer men die met K. O. ook over de vestingcompagniën wil verdeelen, 8) met *acht* maanden eerste oefening tegen 48, resp. 51 met volledigen dienstdag. In aanmerking nemende dat de mindere oefening uitsluitend de wintermaanden betreft, waarvan nog de winterverloven afgaan, en dat reeds nu, bij daartoe ongunstiger opkomst in Mei, gebleken is dat zonder bezwaar na 9 maanden aan sommigen ontheffing van verdere oefening kon worden verleend, dan slaat de balans naar ons voorstel over, waarbij men volledig geoefende depottroepen, der 5de lichting en veldtroepen van *vier* lichten verkrijgt. Het dienstplichtig kader blijft bij zijne lichting en de formatie wordt eenvoudiger, daar een ieder *blijvend* tot de afdeling, waarin hij eens was ingedeeld, of tot de overeenkomstige vertakkingen dier afdeling, zal behooren.

Ter uitvoering van dit denkbeeld is de volgende organisatie aan te nemen, die slechts een zeer gering verschil met de ontworpen geeft.

9 regimenten veldinfanterie, elk sterk;

Op vredesvoet:

4 veldbat. van 4 comp. à 48 dpl. en 11 dpl. K. O.

Op oorlogsvoet:

4 veldbat. van 4 comp. à 212 dpl. (1ste—4de L.)

1 depotbat. » 4 » » 200 » 5de L.

2 reservebat. van } 4 comp. à 196 dpl. (6ste—7de L.)

1 depot » 96 » 8ste L.

De veldformatiën bestaan dus uit 4, in plaats van 5 L., waardoor ze de jongste en laatst geoefende dpl. tellen; de 5de L. dient als depot voor aanvulling met *volwaardige* soldaten, *onmiddellijk beschikbaar*, bij de onderdeelen, waarbij ze vroeger hebben gediend. De aanvankelijke sterkte is 100 man minder, daarentegen zal het depot door de vastgestelde regeling een gedeelte der aanvullingsreserve kunnen opnemen.

De reservebataljons hebben maar twee L., de sterkte der compagniën 196 tegen 233 is nog voldoende; de 8ste L. dient voor depot der reservebataljons en tot kern der aanvullingsreserve.

12 vestingbataljons infanterie, te samen 48 compagniën.

Op vredesvoet:

48 comp. à 43 dpl.

Op oorlogsvoet:

48 comp. à 263 dpl. (1ste—7de L.)

12 depotcomp. » 140 » (8ste L.)

De vestingcomp. met 263 tegen 305 man van het ontwerp, zijn voldoende talrijk en bijna even sterk als die der artillerie. De depotcomp. zijn zwakker 140 tegen 243, het personeel is echter dadelijk bruikbaar en als kern der aanvullingsreserve voor vermeerdering vatbaar.

12 bataljons vestingartillerie te samen 45 comp.

Op vredesvoet:

45 comp. à 37 dpl. en 8 dpl. K. O.

Op oorlogsvoet:

45 comp. à 275 dpl. (1ste—7de L.)

12 depotcomp. » 138 » (8ste L.)

Deze cijfers worden verkregen door indeeling der dpl. met K. O. bij het contingent, de sterkte der comp. is iets hooger dan in het ontwerp (253); die der depots 138 tegen 208 daarentegen geringer.

In aanmerking is hierbij te nemen, dat op 12 depotcomp., in plaats van 11, is gerekend.

De organieke eenheden van het ontwerp blijven alzoo onaangetast; toch oordeelen we eene kleine omzetting in het hooger troepenverband *bij de vestingtroepen* raadzaam.

Bij de vestinginfanterie verlangen we het behoud der regimentstaven bij mobilisatie, welke volgens het ontwerp plotseling met commando's over

vereenigde reservebataljons worden belast; daarentegen opheffing van de drie depotbataljons. Bij de vestingtroepen zal geen hooger verband dan in de groep, vrij wel met het bataljon overeenkomende, behoeven te bestaan; de locale rekruteering is daarop ook gebaseerd.

Dientengevolge zijn zelfstandige depotcompagnieën in de groep verre te verkiezen boven drie depotbataljons, waarvan een bijv. gedurende den oorlog Pannerden, Steurgat, Naarden en Muiden met tusschenliggende forten gezamenlijk zou moeten aanvullen. De drie nog beschikbare districtcommandanten zijn dan met het commando van vereenigde reservebataljons te belasten.

Verdere aanleiding tot deze handeling bestaat in het volgende. Terwijl de Regeering de vorming eener *vierde* reservedivisie uitsluitend uit bewakingstroepen (6de—8ste L.) voorstaat, wordt dezerzijds toegegeven dat in eene eerste periode van een oorlog daarvoor alleszins reden is; de vestingtroepen zijn in de eerste plaats in de liniën noodig. De mogelijkheid op een langeren duur van den oorlog, het optreden in bondgenootschap, het op een later tijdstip handhaven der neutraliteit, zijn evenzeer gevallen, waarop men bedacht moet zijn. Als dan 18.000 man bewakingstroepen, 15.000 man infanterie-depottroepen, 16.000 man vestingartillerie en ruim 50.000 man landweertroepen tot de bezetting der liniën behooren, is er alle reden aan te nemen dat de 12 vestinginfanterie-bataljons, *bovendien* voor dit doel beschikbaar en reeds in 3 regimenten ingedeeld, dan als formatie voor een reservedivisie *voorgaan*, aangezien ze in *die* speciale gevallen daarvoor eerder in de termen vallen.

Ook om die reden zouden we 48 vestinginfanterie-compagnieën boven de 46 van het ontwerp verkiezen; eenvormigheid der bataljons wordt zoodoende verkregen en als organisatie van bezettingstroepen is daartegen geen bezwaar, als het bataljon voor de monden van de Maas bestemd, en nu slechts 2 compagnieën sterk, hare beide andere compagnieën aan een groep in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en aan Willemstad afgeeft.

Verder zij opgemerkt dat wij ons het begrip »vestingartillerie” moeilijk anders kunnen voorstellen dan gepaard gaande met *dislocatie in vreedstijd*, in verband met te bezetten sterkten. Eene verplaatsing van het bataljon van 2 compagnieën van Zwolle naar Utrecht en door verschikking op 3 compagnieën gebracht, is daarvan het gevolg en geeft tot eenvormigheid, alzoo tot eene 12de depotcompagnie aanleiding.

Om gelijke reden als bij de vestinginfanterie achten wij ook bij de artillerie de twee depotstaven geheel overbodig, zelfs minder raadzaam.

Deze voorstellen aan de ingebrachte bezwaren toetsende, blijkt:

Ad 1. De belemmering in den troependienst wordt opgeheven, de opkomst van alle dpl. heeft bij de infanterie en vestingartillerie gelijktijdig plaats.

De veldbataljons naderen hunne tegenwoordige sterkte en hebben 44, bij herhalingsoefeningen 88 man meer onder de wapenen.

Ad 2. De opleiding der dpl. met K. O. is gelijk aan die der overigen, hun oefening van acht maanden heeft in het meest geschikte tijdperk plaats.

Ad 3. Het beginsel dat de jongeren in den krijgsplicht de ouderen voorgaan, wordt gevolgd; slechts vier in plaats van vijf lichtingen vormen de veldtroepen; de geoefende 5de L., in plaats van acht hoogst gebrekkig geoefende L., geven daarvoor de eerste aanvulling. *Het groote bezwaar, aan de ontwerpwet verbonden, namelijk de overdreven zorg voor de getalsterkte der depots ten nadeele der formatiën in eerste linie, kan opgelost worden, aangezien de nu voorgestelde depots, uit de 5de lichting bestaande, desvereischt in hun geheel en onmiddellijk beschikbaar zijn tot versterking van het veldleger. Dit geeft een verschil van negen bataljons.*

Ad 4. De vorming tot dienstplichtig kader verbetert door langer verblijf, 8 in plaats van 3 maanden, onder de wapenen voor sommigen; het bedoelde kader blijft steeds bij de eigen lichting.

Ad 5. Door eenzelfde localiseering, gelijktijdige oefening en latere opkomst, steeds in dezelfde onderdeelen, leert het personeel zich beter kennen.

Ad 6. De kern voor de aanvullingsreserve is vastgesteld, zoodat de aansluiting van in oorlogstijd te vormen afdelingen voor troepen en arbeidersdiensten is voorbereid.

Als kern dienen 18 reserve-depotcompagnieën;

12 vestinginfanterie depotcompagnieën;

12 vestingartillerie » ;

en desvereischt 36 veldinfanterie » ;

welke 78 afdelingen voor de 1ste categorie der aanvullingsreserve, 46.000 man sterk, voldoende zijn.

Ad 7. De ongelijkheid in druk, door het lot veroorzaakt, vermindert en tengevolge daarvan ook de gemiddelde kosten van onderhoud en bewapening.

Ad 8. Al vermindert de sterkte der infanterie-vestingcompagnieën van 305 tot 263 man, zoo stijgen daarentegen de effectieven der landweercorp., omdat voor het gedeelte met K. O. geen afzonderlijke indeeling meer noodig is. De sterkte dier landweercorp., in het ontwerp voorgesteld als: 200 veldinfanterie, 188 vestinginfanterie en 160 vestingartillerie, wordt alzoo resp. 240, 188 en 190 man aan kader en manschappen.

Ad 9. De behoefte aan kazerneering vermindert bij het vervallen der kerndepotcomp. van het ontwerp.

Ad 10. De organisatie is veel eenvoudiger bij opheffing van het tweeslachtige stelsel, waartoe de afzonderlijke depottroepen aanleiding geven. Nu kan men het personeel in dezelfde organen of overeenkomstige vertakkingen behouden gedurende den geheelen dienstplicht.

Hebben wij in het voorgaande een equivalent trachten te vinden in persoonlijke druk, de taak blijft nog over te bewijzen, dat de financieele lasten bij de voorgestelde regeling geen verschil van beteekenis geven; dergelijke berekening is dan eenigermate de proef op de som.

Gelijk tot dusver bij de sterkteverhoudingen is gedaan, worden de cijfers van het ontwerp bij de kostenberekening evenzeer gevolgd. De onderhoudskosten zijn per man in de eerste 3 maanden op f 80 en verder per kwartaal op f 50 te stellen.

De kosten van het ontwerp zijn:

2400 dpl. ged.	3 mnd.	à f 80	= f 192.000
10.647 » »	12 » »	» » » 230	= » 2.448.810
5323 » »	4 » »	» » » 67	= » 356.641

Totaal f 2.997.451.

Dezerzijds stelt men:

144 × 11	} dpl. ged.	8 mnd.	à f 164	= f 318.816.
45 × 8				
144 × 48	} » »	12 » »	» » » 230	= » 2.448.810.
46 × 45				
45 × 45				

De helft van dit aantal » 3 » » » 50 = » 266.175.

Totaal f 3.033.801.

De grootere uitgaaf is slechts f 36.350. Aangezien de herhalingsoefeningen, waaraan een iets grooter personeel deelneemt, korter duren, zoo veroorzaakt dit geen meerdere kosten, noch voor het leger, noch voor de landweer.

Brengt de voorgedragen wet tot regeling van den krijgsveld dienst ontegenzeggelijk in vele opzichten groote verbeteringen aan, vergeleken bij de vroeger ingediende ontwerpen, en geeft ze eene legerorganisatie op meer nationalen grondslag, de wijze waarop ze den oefenplicht uitbreidt, blijft het zwakke punt, dat haar in hooge mate ontsiert.

Om toch maar eenigermate aan het stelsel van uitgebreider oefenplicht de hand te kunnen reiken, wil de Regeering van het voor krijgsveld dienst geschikte contingent jaarlijks 2500 man, door het lot daartoe aan te wijzen, afzonderen en dezen een *schijnafrichting* geven, die den toets van degelijkheid in de verste verte niet kan doorstaan. Het wreede stelsel, zoo te recht gewraakt, dat geen aan tucht en ontbering gewende soldaten verschaft, maar een troep, die het slachtoffer zal worden van elk goed ingericht vijandelijk leger, laat zich alzoo na de aanvulling der eerste verliezen gelden. En zulks geschiedt nog wel te zelfdertijd dat op *dien* betooggrond de schutterijen worden opgeheven.

Om de nadeelen van het stelsel te matigen neemt men tot eene overbodig sterke en ingewikkelde depotformatie zijne toevlucht, tot eene navolging

der groote rijken, maar die voor onze toestanden niet past; waarbij ook het beginsel dat de jongere den oudere in den krijgsdienst voorgaat, geen voldoende toepassing vindt, die verder geen innerlijke waarde heeft, het eigenlijke leger in zijne oefeningen schaadt, en door de aanvullingsreserve bijna even goed te vervangen is.

Ter verhooging van het geruststellend bewustzijn van op het papier weerbaar te zijn, wordt het gezonde frissche stelsel van een mannelijke militaire opleiding, gedurende betrekkelijk korten tijd *ernstig* opgevat, de *nationale militaire leerschool* om het zoo te noemen, door onbeduidende soldatenspelerij gedeeltelijk verdrongen, in elk geval benadeeld.

Juist die uitgebreider oefenplicht, strenger doorgevoerd in kwaliteit dan in quantiteit, gelijk de wensch is harer voorstanders, vormt den grondslag onzer voorstellen, waarbij we vertrouwen te hebben aangetoond dat de persoonlijke druk op de natie niet vermeerdert, integendeel gelijkmatiger draagt. De omstandigheid dat zulks geheel binnen het kader van de Regeeringsvoordracht te bereiken is, gaf ons aanleiding tot bovenstaand betoog, in de hoop dat het moge bijdragen om het ingediende wetsontwerp, waarin zooveel goeds is gelegen, des te krachtiger te voorschijn te doen treden, om desvereischt eenmaal het zijne bij te dragen, als het de eer en het behoud van het Vaderland geldt.

X.

SCHIJFINRICHTING VOOR DE INFANTERIE (1).

(Met schetsen op Plaat II.)

Fig. 1 stelt voor een driemannschijf op de schaal van 1 : 10. Het ge-
raamte bestaat uit stalen stangen, *a*, in fig. 2 in doorsnede op de halve
grootte aangegeven. De dubbel gearceerde schuine zijden zijn gehard, terwijl
de oppervlakte glad en kleurloos is. De stangen zijn tot onder de schijf
verlengd en dienen om haar een vasten stand te geven. De teekening geeft
dit echter niet aan. Met behulp van de omlijsting der schijf kunnen de
stangen tot één geheel worden samengevoegd.

De eigenlijke schijf bestaat uit losse deurtjes *b*, eveneens van staal ver-
vaardigd, in fig. 3 van achteren en in fig. 2 in doorsnede gezien (halve
grootte).

Zij draaien om eene verticale as, waarvan de tappannen zijn aangebracht
in de rechthoekig uitgespaarde gleuf der stangen, en kunnen, door ze $\pm 90^\circ$
naar achteren te draaien, gemakkelijk worden uitgenomen en ingezet. De
voorkant der deurtjes is eveneens gehard en wit of zwart geverfd (fig. 1).

De geheele schijf krijgt eene geringe helling voorover, welke voldoende
zal zijn, om de deurtjes met het vrije uiteinde in de daarvoor aangebrachte
spinning der stangen te doen rusten.

Het achteruitstekende deel der stangen moet beletten, dat de deurtjes
verder dan $\pm 90^\circ$ uit hun oorspronkelijken stand worden gebracht.

Op ± 2 dM. achter en evenwijdig aan deze schijf is op banen grooter
dan 200 M. een tweede schijf van linnen geplaatst, eveneens in ruiten ver-
deeld, die de tegenovergestelde kleur (zwart of wit) der daarvoor geplaatste
deurtjes bezitten.

(1) De ontwerper dezer schijfinrichting zou er prijs op stellen, daaromtrent het oordeel van
H.B. deskundigen te vernemen. Wij zijn bereid hiertoe eventueel plaatsruimte beschikbaar te
stellen.

Aangaande het practisch gebruik der schijf zoude ik nog gaarne het volgende willen opmerken:

Het staal zal men zoodanige hardheid moeten kunnen geven, dat het ook op den duur door het zachtere lood niet vervormd wordt of scheurt.

Dit komt mij daarom mogelijk voor, omdat de stangen hoofdzakelijk onder een zeer scherpen hoek worden getroffen, terwijl de plaatjes niet bestemd zijn om weerstand te *blijven* bieden, doch terstond aan den druk van den kogel kunnen toegeven.

Het vrije uiteinde van een plaat wijst ten opzichte van het vlak der geheele schijf iets achterwaarts.

De snelheid van den kogel zal op een afstand van 500 of 600 M. nog voldoende moeten zijn om, op de scheiding tusschen 2 boven elkaar gelegen vakken op minstens 22 mM. van het midden der as aankomende, beide platen geheel te doen draaien.

De afmetingen der vakken geven voldoende gelegenheid het schot te verbeteren, aangezien de totale spreiding op 100 M. 30 bij 28 cM. is.

Daar men de bajonet nog duidelijk op 100 M. afstand kan zien, zal men de 3 cM. breede stangen minstens tot op 200 M. kunnen waarnemen.

Het zal derhalve, wanneer uit de verticale banen, die men vóór zich ziet, plotseling een deel een geheel tegenovergestelde kleur vertoont, tot op 300 M. niet moeilijk zijn te beoordeelen of dat deel zich in 't midden ter hoogte van de roos, er boven of beneden bevindt, op den rand van de schijf, naast of in de middelste mansbreedte of wel op 1 vakbreedte van den rand, enz.

Boven 300 M. stelt men zich teyreden met het aanwijzen der getroffen mansbreedte.

Tot 600 M. zal men hiertoe met een kijker zeer waarschijnlijk wel in staat zijn, zoo het niet met het bloote oog is waar te nemen.

VAN ALBADA,

2de Luitenant der Infanterie.

Leeuwarden, Dec. 1890.

Tactische oefeningen der vestingartillerie te Oldebroek.

Punt F van het programma voor de oefeningen der seriën vestingartillerie in het kamp te Oldebroek voor het jaar 1890 luidt:

Oefeningen in de regeling van het vuur met vestinggeschut uit vaste positiën.

Schoten uit kanonnen van 15 cM. K., 12 cM. L. A. en 10 cM. in 2 of 3 opstellingen; in elke opstelling ééne compagnie, enz.

Een gedeelte der compagnie neemt den veiligheidsdienst waar.

Zooals dat punt in het jaar 1890 werd opgevat en uitgevoerd, is het voor vestingartillerie alléén wel wat machtig. Onze eigen taak in dit opzicht zijn wij nog lang niet meester, en wordt daar onder de bedrijven nog bijgevoegd de taak van een ander wapen, dan kan daar wel het gevolg van zijn een min of meer zenuwachtige toestand van het personeel, van welken graad of rang ook, maar veel oefenen wordt niet bereikt. Er zijn te veel snaren te gelijk gespannen.

Wanneer men zulke oefeningen ook dit jaar en later zou willen volhouden, zou daar wel iets van te maken zijn, als ze een weinig anders werden opgevat, en bijv. uitgevoerd in den geest als volgt:

De oefening duurt 24 uren; stel van des morgens 7 uur tot *uiterlijk* 7 uur des morgens van den volgenden dag.

Gedurende die 24 uren is de heide geheel beschikbaar voor de serie vestingartillerie.

Het personeel wordt verdeeld in twee deelen: partij V en partij A.

De serierecommandant treedt op als groepscommandant en neemt het bevel op zich van partij V.

Partij V bezet de aangewezen batterijen, kiest en plaatst observatieposten; terwijl het restant van dat personeel als bewakingstroep de tusschenlinie bezet.

Des voormiddags wordt door partij V oefening gehouden in plaatsbepaling, brengen van granaat- of granaatkartetsvuur op het gevonden punt, verleggen

van vuur, enz., dit alles met *scherp vuur*; maar zonder dat daarbij iets anders plaats heeft. . . . alléén trachten vuur te brengen, en uitwerking te constateeren op een of meer aangewezen punten.

Na afloop daarvan wordt rust gehouden.

Is de rust geëindigd — c. q. op vastgesteld uur van den namiddag, — dan worden alle batterijen, observatieposten, bewakingsposten, enz. weder bezet als in de morgenuren.

Nu wordt het vuur voortgezet, zooals de oorlogstoestand aangeeft, op de aan te wijzen doelen, maar niet meer met *scherp vuur*, alleen met losse kardoezen.

Zoolang het daglicht toelaat, kan van de observatieposten worden partij getrokken door het afsteken van kardoesjes in den omtrek van de doelen, die geacht worden onder vuur te worden genomen.

Bij den aanvang der manoeuvre verlaat de partij A de legerplaats. Voor onderhoud van dat personeel gedurende de 24 uren moet vooruit worden gezorgd.

Aan den commandant dier partij A wordt last gegeven na afloop van het *scherp vuur* (en de rust) te trachten de bewakingslijn door te breken, batterijen te verrassen, enz.; zijne handelingen alleen beperkt door het aangeven van een sector op de kaart, waarbinnen de aanvallende actie moet geschieden; voor het overige alles aan eigen inzicht over te laten.

Op die wijze zouden ten minste de officieren nut uit de oefening kunnen medenemen, al is voor den kanonnier de geheele oefening werkelijk zonder veel waarde.

HERINNERINGS-ALBUM VOOR HET INSTRUCTIE-BATAILLON.

Er begint zich onder de H.H. inzenders van portretten voor het uit te geven Herinnerings-album, zoowel als onder de H.H. inteekenaren, een zeer te waardeeren en ook te begrijpen ongeduld te openbaren. Telkens worden wij aangezocht om mededeeling, wanneer het album gereed zal zijn, en het is ons niet mogelijk al die aanvragen persoonlijk te beantwoorden.

Wij moesten den termijn voor inzending der portretten zoo ruim mogelijk stellen, vooral met het oog op de kameraden in Oost- en West-Indië, en met de reproductie kon niet vóór medio Januari jl. een aanvang worden gemaakt.

De bewerking is nu in vollen gang, en wij hopen, dat de aflevering der bestelde exemplaren in Mei a. s. zal kunnen geschieden.

Er zullen o. a. 1034 portretten worden opgenomen. De teekening op het album, voor hen die hunne portretten inzonden, en voor alle officieren en oud-officieren blijft tot 1 Mei à f 4 per exemplaar opengesteld.

Bestellingen per briefkaart te richten aan het adres van den 1ste Luitenant C. A. ENGELBREGT te *Kampen*.

De bewerkers van het uit te geven Herinnerings-album
voor het Instructie-Bataillon

C. A. ENGELBREGT, 1ste Luitenant.

L. A. H. ANEMAET, 1ste Luitenant-Adjutant.

BOEKAANKONDIGINGEN.

De nieuwe regeling van het militair onderwijs bij de landmacht (wet van 21 Juli 1890, Staatsblad N°. 126). Toegelicht, vooral voor hen, die den officiersrang wenschen te bereiken, door J. H. ENGELBREGT, Kapitein der Infanterie, werkzaam aan het Departement van Oorlog. 's-Gravenhage, MARTINUS NIJHOFF. 1891. Prijs f 1,25.

Het doel van het bovenvermelde werkje is hoofdzakelijk, ouders en voogden, die hunne zonen en pupillen voor officier willen doen opleiden, voor te lichten aangaande den inhoud en de strekking der nieuwe bepalingen betreffende het militair onderwijs. De vraag zou kunnen rijzen, of de verschijning op dit oogenblik niet ontijdig is te achten, nu het tijdstip, waarop de wet van 21 Juli 1890 in werking zal treden, nog niet is vastgesteld, evenmin als de reglementen en ministerieele voorschriften, welke tengevolge dezer wet zullen moeten tot stand komen. De Schrijver beantwoordt in zijn Voorbericht deze vraag geheel terecht hiermede, dat — ongeacht het bovenstaande — toch reeds thans in voldoende mate gegevens voorhanden (zijn), om daaruit te kunnen afleiden, op welke wijze de toekomstige instellingen van militair onderwijs in hoofdzaak zullen worden georganiseerd. Daarvoor behoeft slechts de tekst der Wet te worden aangevuld met de door de Regeering afgelegde schriftelijke en mondelinge verklaringen gedurende het tijdperk, dat die Wet als ontwerp bij de Vertegenwoordiging aanhangig was." De Schr. had daar nog kunnen bijvoegen, dat — ofschoon de bovenbedoelde nadere bepalingen omtrent de uitvoering der wet nog niet zijn vastgesteld, — vele ouders en voogden toch reeds terstond voor de noodzakelijkheid gesteld zijn een beslissing te nemen aangaande den weg, dien zij bij de voorbereidende opleiding hunner zonen of pupillen, die officier willen worden, hebben in te slaan. Een betrouwbare vraagbaak zal hun daarbij zeker van groote waarde kunnen zijn.

Wij gelooven, dat het werkje aan deze bestemming geheel zal kunnen beantwoorden. De naam van den Schr., die vele jaren aan het Departement van Oorlog werkzaam en daarbij in 't bijzonder met de behandeling van onderwijsaangelegenheden belast was, geeft dan ook allen waarborg voor eene nauwgezette en zaakkundige behandeling der stof.

Na alvorens in eenige Algemeene beschouwingen de gebreken der vorige, en de hoofdtrekken der nieuwe regeling van het militair onderwijs te hebben uiteengezet, geeft de Schr. vervolgens een beredeneerd overzicht van den inhoud der nieuwe wet. Achtereenvolgens worden behandeld: Het voorbe-

reidend onderwijs. De opleiding voor den officiersrang. De hoogere vorming van den officier. Overgang van den ouden naar den nieuwen toestand. Invloed door de nieuwe regeling, ook gedurende het overgangstijdperk, meer in 't bijzonder uitgeoefend op de adspirant-cadetten. De verschillende bepalingen der wet worden verklaard; hare geschiedenis, voor zooveel noodig, megedeeld; hare beteekenis toegelicht door talrijke aanhalingen uit de tusschen de Regeering en de Volksvertegenwoordiging gewisselde bescheiden en uit de openbare beraadslaging over het wetsvoorstel.

Als bijlagen zijn aan het werk toegevoegd: de volledige tekst der Wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* N°. 126); nadere omschrijving en toelichting van de eischen van kennis, te stellen voor toelating tot de *Cadettenschool* en die voor toelating tot de *Koninklijke Militaire Academie*; eindelijk een Alphabetisch Register betreffende onderwerpen, die bij de behandeling van het wetsontwerp ter sprake zijn gekomen, voorzeker niet het minst belangrijke en nuttige gedeelte van des Schr.'s arbeid, waarbij verwezen wordt naar de bladzijden van de tusschen de Regeering en de beide Kamers gewisselde stukken en van de Handelingen der Staten-Generaal.

De Schr. heeft zich terecht geheel onthouden van beschouwingen en beoordeeling der besproken regeling, maar bepaalt zich tot eene zuiver zakelijke uiteenzetting, die door duidelijkheid en volledigheid uitmunt.

Wij gelooven dan ook het werkje met gerustheid te mogen aanbevelen, niet alleen aan de hierboven bedoelde ouders en voogden, maar ook aan allen, wier werkkring met het militair onderwijs in verband staat en die in het boekje een practischen wegwijzer zullen vinden bij de raadpleging der parlementaire bescheiden, die op de wet betrekking hebben.

C. J. S.

Breda, Febr. 1891.

De gevleugelde pen. Orgaan der Nederlandsche Stenografen-Vereeniging WILLEM STOLZE, goedgekeurd bij Kon. Besluit van 25 Augustus 1890, N°. 33. Geredigeerd en uitgegeven door J. L. WERY, den Haag.

Wij vestigen de aandacht van HH. beoefenaars der stenographie op dit tijdschrift, waarvan wij de eerste aflevering, grotendeels in stenographisch schrift gedrukt, ter aankondiging ontvingen. Het verschijnt den 1sten van elke maand. De abonnementsprijs bedraagt voor niet-leden der Vereeniging f 2,50 per jaar.